

UVREDE I MRŽNJA U CRNOGORSKIM MEDIJIMA II dio

Rezultati polugodišnjeg monitoringa
sadržaja u onlajn medijima

Analiza je dio projekta „Dijagnoza i terapija slobode izražavanja, govora mržnje i etničkih tenzija“ koji sprovodi Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM) u saradnji s partnerima, Institutom za medije Crne Gore i UL info, radi podizanja svijesti o štetnosti širenja uvredljivog govora, govora mržnje i dezinformacija, te proaktivnog pristupa u prevenciji u suzbijanju takvih oblika nedozvoljene i nezakonite komunikacije. Projekat je finansiran od strane Evropske unije i kofinansiran Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija. Analiza predstavlja isključivu odgovornost organizacija koje sprovede projekat i ne odražava nužno stavove donatora.

UVREDE I MRŽNJA U CRNOGORSKIM MEDIJIMA – II dio

Rezultati polugodišnjeg monitoringa sadržaja u onlajn medijim

AUTORSKO-ISTRAŽIVAČKI TIM:

Danica Kovačević, Milica Bogdanović, Teodora Đurnić, Vesna Rajković-Nenadić

UREDNIKA:

Olivera Nikolić

LEKTORKA:

Lida Vukmanović-Tabaš

PREVOD:

Vladimir Vulcanović

GRAFIČKI DIZAJN:

Maja Mirković

IZDAVAČ:

Institut za medije Crne Gore
Podgorica, decembar 2022.

© Institut za medije Crne Gore i autorke

Projekat finansira
Evropska unija

Crna Gora
Ministarstvo javne uprave,
digitalnog društva i medija

Sadržaj

1. UVOD	14
1.1. O ISTRAŽIVANJU	14
1.2. UVREDE I GOVOR MRŽNJE U REGULACIJI I SAMOREGULACIJI	15
1. ANALIZA SLUČAJA – USVAJANJE TEMELJNOG UGOVORA SA SRPSKOM PRAVOSLAVNOM CRKVOM (SPC)	17
2.1. RIJETKE UVREDE U UREDNIČKOM SADRŽAJU	17
2.2. SEKSIZAM I UVREDE U KOMENTARIMA ČITALACA	18
2.3. SPORNI KOMENTARI I DALJE NA FEJSBUKU	18
3. ANALIZA SLUČAJA – TARGETIRANJE NEISTOMIŠLJENIKA – SLUČAJ GORJANC-PRELEVIĆ I SPAIĆ	19
4. ANALIZA SLUČAJA – IZVJEŠTAVANJE MEDIJA O MASAKRU NA CETINJU	110
4.1. GOVORA MRŽNJE NEMA U UREDNIČKOM SADRŽAJU	110
4.2. ISKORAK U MODERIRANJU KOMENTARA	111
4.3. ODGOVORNI MEDIJI I NA DRUŠTVENIM MREŽAMA	112
4.4. GOVOR MRŽNJE – SLUČAJ ROSANDIĆ	112
5. ANALIZA SLUČAJA – SLUČAJ JOKOVIĆ – DISKRIMINACIJA PREMA ONIMA KOJI NEMAJU DJECU	113
5.1. PODRŠKA JOKOVIĆU U KOMENTARIMA ČITALACA	113
6. ANALIZA SLUČAJA – LGBTQ PRAJD U PODGORICI	
6.1. NEPRIMJERENI NATPISI U UREDNIČKOM SADRŽAJU	114
6.2. UVREDE I POZIV NA NASILJE U KOMENTARIMA ČITALACA	115
6.3. MRŽNJA I NA FEJSBUKU	116
7. ZAKLJUČCI	117
Literatura i izvori	118

1. UVOD

1.1. O ISTRAŽIVANJU

Crnogorsko društvo se posljednjih nekoliko godina suočava s trendom rasta zapaljivog govora i govora mržnje, a mediji su pred stalnim etičkim izazovima kako izvještavati o neprihvatljivom sadržaju koji šire različiti društveni akteri u javnoj komunikaciji.

Stoga je Institut za medije Crne Gore (IMCG) odlučio da tokom 2022. i 2023. godine pažljivo sagleda kako se novinari/novinarke u Crnoj Gori odnose prema pravilima profesije kad izvještavaju o slučajevima širenja uvreda, zapaljivog govora i govora mržnje¹.

Naš cilj je da na neadekvatno izvještavanje ukažemo, a da ne donosimo konačnu ocjenu o primjeni profesionalnih standarda, te da istaknemo važnost poštovanja Kodeksa novinara i novinarki Crne Gore i zakona prilikom izvještavanja o uvredljivom, zapaljivom govoru i govoru mržnje.

Da bismo dali odgovor na pitanje *kako crnogorski onlajn mediji izvještavaju o uvredljivom, zapaljivom govoru i govoru mržnje*, naš istraživački tim identifikovao je nekoliko važnih slučajeva/događaja/incidentata, koji su se događali u 2022. godini – od juna do decembra, protiv različitih političkih i društvenih aktera ili grupacija, a koji sadrže uvrede na nacionalnoj/vjerskoj/rodnoj osnovi ili za koje sumnjamo da sadrže elemente govora mržnje. U odabiru slučajeva za analizu akcenat je stavljen i na rodni aspekt odnosno na rodno zasnovane uvrede i govor mržnje.

Slijedeći kriterijum relevantnosti i čitanosti analizirale smo sadržaj objavljen u četiri onlajn medija:

- tri etablirana²: Vijesti online, CdM i portal Javnog servisa Radio-televizije Crne Gore (RTCG)
- portal IN4S, koji nije evidentiran u registru medija Ministarstva kulture i medija, a u prethodnim istraživanjima prepoznat je kao medij koji širi dezinformacije i propagandu³.

Za svaki odabrani slučaj o kojem su mediji izvještavali, IMCG je analizirao urednički sadržaj, te prateće komentare čitalaca. Pratili smo i objave analiziranih medija na njihovim nalogima na Fejsbuku, jer su u prethodnom istraživanju društvene mreže prepoznate kao kanali za širenje govora mržnje, dezinformacija i propagande.

Istraživanje je urađeno u okviru projekta „Dijagnoza i terapija slobode izražavanja, govora mržnje i

1. Govor mržnje je termin koji se u užem smislu koristi za krivično djelo izazivanja nacionalne, rasne i vjerske mržnje i netrpeljivosti, a u širem smislu kao oznaka za društveno neprihvatljiv javni govor koji širi predrasude, stigmatizuje i omalovažava pojedine društvene grupe, naročito manjinske i ranjive grupe.

2. Etablirane medije definišemo kao medije koji su dugotrajnom produkcijom medijskog sadržaja postali relevantan izvor informacija i mjesto za raspravu o temama od javnog interesa. Mediji koji imaju značajnu publiku, uticaj i resurse. Za potrebu ove analize u tu kategoriju uvrstili smo portal Vijesti online, CdM i portal Radio-televizije Crne Gore (RTCG).

3. Baza ocijenjenih medija, platforme za provjeru informacija Raskrinkavanje.me. Dostupno na: bit.ly/3h6LaJT
Bogdanović, Milica, Političko-ekonomske osnove medija i komunikacija u Crnoj Gori koji šire govor mržnje, propagandu i dezinformacije, Institut za medije Crne Gore, 2020. Dostupno na: bit.ly/3YcEgU3. Pristupano: 8. decembra 2022.

etničkih tenzija“, koji sprovode Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM), IMCG i UL info, radi podizanja svijesti o štetnosti širenja uvredljivog govora, govora mržnje i dezinformacija.

1.2. UVREDE I GOVOR MRŽNJE U REGULACIJI I SAMOREGULACIJI

Granice slobode izražavanja ustanovljene su osim domaćim pravom i međunarodnim standardima koji imaju primat u odnosu na nacionalno zakonodavstvo. Međutim, svako ograničenje slobode govora mora se primijeniti restriktivno, odnosno svako miješanje u slobodu govora mora ispuniti određene uslove.

Na osnovu člana 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima⁴, sloboda govora može se ograničiti ako su u pitanju interesi koji se tiču nacionalne bezbjednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbjednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, radi zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, da bi se spriječilo otkrivanje povjerljivih obavještenja ili očuvali autoritet i nepristrasnost sudstva.

Uz to, Ustav Crne Gore⁵ i crnogorski zakoni zabranjuju širenje mržnje i netrpeljivosti po bilo kom osnovu. Za one koji podstiču na nasilje ili mržnju prema grupi ili članu grupe na osnovu rase, boje kože, religije, porijekla, državne ili nacionalne pripadnosti, Krivičnim zakonikom propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.⁶ Krivični zakonik sadrži još nekoliko djela – kao što su rasna i druga diskriminacija, pod koja se može podvesti govor mržnje. To pitanje tretirano je i Zakonom o javnom redu i miru koji predviđa da će se onaj ko na javnom mjestu govorom, natpisom, znakom ili na drugi način vrijeđa drugog po osnovu nacionalne, rasne ili vjerske pripadnosti, etničkog porijekla ili drugog ličnog svojstva, kazniti za prekršaj novčanom kaznom od 250 eura do 1.500 eura ili kaznom zatvora do 60 dana.⁷

Naš Zakon o zabrani diskriminacije definiše govor mržnje kao svaki oblik izražavanja ideja, tvrdnji, informacija i mišljenja koji širi, raspiruje, podstiče ili pravda diskriminaciju, mržnju ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihovog ličnog svojstva, ksenofobiju, rasnu mržnju, antisemitizam ili ostale

4. Evropska konvencija o ljudskim pravima. Dostupno na <https://bit.ly/2WULrVW>. Pristupljeno: 21. 7. 2022.

5. Svako ima pravo na slobodu izražavanja govorom, pisanom riječju, slikom ili na drugi način. Pravo na slobodu izražavanja može se ograničiti samo pravom drugoga na dostojanstvo, ugled i čast i ako se ugrožava javni moral ili bezbjednost Crne Gore. Član 47. Ustav Crne Gore („Službeni list Crne Gore“, br. 001/07 od 25. 10. 2007, 038/13 od 2. 8. 2013).

U Crnoj Gori nema cenzure. Nadležni sud može spriječiti širenje informacija i ideja putem sredstava javnog obavještanja samo ako je to neophodno radi: sprečavanja pozivanja na nasilno rušenje Ustavom utvrđenog poretka; očuvanja teritorijalnog integriteta Crne Gore; sprečavanja propagiranja rata ili podstrekavanja na nasilje ili vršenje krivičnog djela; sprečavanja propagiranja rasne, nacionalne i vjerske mržnje ili diskriminacije. Član 50. Ustav Crne Gore („Službeni list Crne Gore“, br. 001/07 od 25. 10. 2007, 038/13 od 2. 8. 2013). Dostupno na: <https://bit.ly/3zP5h2e>. Pristupljeno: 20. 6. 2022.

6. Član 370 Krivični zakonik Crne Gore („Službeni list Republike Crne Gore“, br. 070/03 od 25. 12. 2003, 013/04 od 26. 2. 2004, 047/06 od 25. 7. 2006, „Službeni list Crne Gore“, br. 040/08 od 27. 6. 2008, 025/10 od 5. 5. 2010, 073/10 od 10. 12. 2010, 032/11 od 1. 7. 2011, 064/11 od 29. 12. 2011, 040/13 od 13. 8. 2013, 056/13 od 6. 12. 2013, 014/15 od 26. 3. 2015, 042/15 od 29. 7. 2015, 058/15 od 9. 10. 2015, 044/17 od 6. 7. 2017, 049/18 od 17. 7. 2018, 003/20 od 23. 1. 2020, 026/21 od 8. 3. 2021), Dostupno na: <https://bit.ly/2Y6bhHd>. Pristupljeno: 20. 6. 2022.

7. Član 19. Zakon o javnom redu i miru („Službeni list Crne Gore“, br. 064/11 od 29. 12. 2011, 056/20 od 15. 6. 2020), Dostupno na: <https://bit.ly/3zP5D94>. Pristupljeno: 20. 6. 2022.

oblike mržnje zasnovane na netoleranciji, uključujući i netoleranciju izraženu u formi nacionalizma, diskriminacije i neprijateljstva protiv manjina.

Uz to, diskriminacijom se smatra i svako neželjeno ponašanje, uključujući i uznemiravanje putem audio i video nadzora, mobilnih uređaja, društvenih mreža i interneta, kojem je cilj ili posljedica da povrijedi lično dostojanstvo, izazove strah, osjećaj poniženosti ili uvrijeđenosti ili stvori neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.

I Zakon o medijima zabranjuje objavljivanje informacija kojima se izražavaju ideje, tvrdnje i mišljenja koja izazivaju, šire, podstiču ili pravdaju: diskriminaciju, mržnju ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihovog ličnog svojstva, političkog, vjerskog ili drugog uvjerenja, ksenofobiju, rasnu mržnju, antisemitizam ili ostale oblike mržnje zasnovane na netoleranciji, uključujući i netoleranciju izraženu u formi nacionalizma, diskriminacije i neprijateljstva protiv manjinskog naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica⁸.

Uz to, onlajn mediji su dužni komentar koji očigledno predstavlja nezakonit sadržaj, ukloniti bez odlaganja, a najkasnije u roku od 60 minuta otkad su saznali o tome ili dobili prijavu od drugog lica da je u pitanju nezakonit sadržaj.⁹ Takođe, Zakonom o elektronskim medijima ne smije se audio-vizuelnom medijskom uslugom podsticati mržnja ili diskriminacija po osnovu rase, etničke pripadnosti, boje kože, pola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili porodičnog statusa, starosne dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog nasljeđa, rodnog identiteta ili polne orijentacije.¹⁰ Ukoliko pravno lice emituje program koji ističe i podržava nasilje, narkomaniju ili druge vidove kriminalnog ponašanja, Zakonom je predviđena novčana kazna od 500,00 eura do šest hiljada eura.

Pitanje govora mržnje eksplicitno je tretirano i u smjernicama za načelo 4 Kodeksa novinara i novinarki Crne Gore gdje se navodi da mediji ne smiju objavljivati materijal koji bi izazvao širenje neprijateljstva i mržnje, te da moraju posebno voditi računa da ničim ne doprinesu širenju mržnje kad izvještavaju o događajima ili pojavama koji sadrže elemente mržnje.¹¹ Kodeksom je propisano i da onlajn mediji trebaju definisati svoja interna pravila za komentare čitalaca da bi se izbjegli nezakoniti i neetički sadržaji, uz potpuno poštovanje slobode izražavanja.

U narednim poglavljima data je analiza nekoliko slučajeva, te zaključci s prijedlozima za donošenje odluka i za predstavnike medijske zajednice i civilnog sektora, koji mogu biti osnova za njihove buduće akcije u oblasti sprečavanja širenja neprihvatljivog sadržaja i njegove prevencije.

8. Član 36. Zakon o medijima („Službeni list Crne Gore”, br. 46/2010, 40/2011 – dr. zakon, 53/2011, 6/2013, 55/2016, 92/2017 i 82/2020 – dr. zakon. Dostupno na: <https://bit.ly/3Dtv95U>, Pristupljeno: 17. 6. 2022.

9. Član 26. Zakon o medijima („Službeni list Crne Gore”, br. 46/2010, 40/2011 – dr. zakon, 53/2011, 6/2013, 55/2016, 92/2017 i 82/2020 – dr. zakon. Dostupno na: <https://bit.ly/3Dtv95U>, Pristupljeno: 17. 6. 2022.

10. Član 48. Zakon o elektronskim medijima („Službeni list Crne Gore”, br. 046/10 od 6. 8. 2010, 040/11 od 8. 8. 2011, 053/11 od 11. 11. 2011, 006/13 od 31. 1. 2013, 055/16 od 17. 8. 2016, 092/17 od 30. 12. 2017), Dostupno na: <https://bit.ly/3ARhvJ6>, Pristupljeno: 17. 6. 2022.

11. Kodeks novinara i novinarki Crne Gore. Dostupno na: <https://bit.ly/39DvF8k>, Pristupljeno: 11. 6. 2022.

2. ANALIZA SLUČAJA – USVAJANJE TEMELJNOG UGOVORA SA SRPSKOM PRAVOSLAVNOM CRKVOM (SPC)

Vlada je početkom jula usvojila prijedlog Temeljnog ugovora (TU) sa SPC koji je potpisan mjesec kasnije. Usvajanju ovog dokumenta nijesu prisustvovali svi ministri iz Vlade Dritana Abazovića, što je otvorilo javnu polemiku o tome je li za usvajanje TU na Vladi bilo kvoruma. I pored oštre reakcije dijela javnosti kao i izostanka javne debate, premijer Dritan Abazović je u Podgorici potpisao TU s patrijarhom SPC Porfirijem. Taj događaj nije bio najavljen i osim crkvene televizije nijesu mu prisustvovali predstavnici medija, iako se radi o dokumentu od strateške važnosti koji duboko polarizuje crnogorsko društvo.

To je bio povod za analizu sadržaja koji je objavljen u tri najposjećenija onlajn medija – dva etablirana (Vijesti online i CdM) i jednom desno orijentisanom (IN4S), te na portalu Javnog servisa¹². Osim uredničkog sadržaja, u periodu od 7. do 9. jula i tokom 3. avgusta analizirali smo komentare čitalaca i komentare korisnika društvene mreže Fejsbuk koji su povezani s objavljenim tekstovima i uočili sljedeće:

2.1. RIJETKE UVREDE U UREDNIČKOM SISTEMU

U uredničkom sadržaju analiziranih medija nije bilo sadržaja s elementima govora mržnje. Mediji su o tom dokumentu različito izvještavali u skladu sa svojim uređivačkim politikama. U analiziranom periodu portal CdM objavio je kolumnu Dragana Bursaća koji je premijera Abazovića nazvao „Vučićevom štetočinom“¹³. Taj sadržaj bio je povod za nastavak širenja uvreda u komentarima čitalaca koji su tom riječju oslovljavali premijera Abazovića.

Iako su etablirani mediji objavljivali i reakcije predstavnika Vlade koji su podržavali potpisivanje TU, na portalima CdM i RTCG dominirale su poruke protiv potpisivanja TU, kritike Vlade koje su upućivali političari, aktivisti i kolumnisti koji u dužem vremenskom periodu kritikuju aktivnosti SPC u Crnoj Gori. S druge strane, na portalu IN4S objavljene su uglavnom poruke stranaka koje su bliske SPC i koje podržavaju potpisivanje TU. Poruke protivnika TU i kritičara SPC prenijete su podrugljivim tonom (najpoznatija komitkinja zaprijetila Abazoviću, Pura i liberali „podigli koplja“, Vuksanović-Stanković u pravnom delirijumu, Nikolić zbunjen).

12. Koristeći ključne riječi relevantne za ovaj događaj, u ova četiri analizirana medija pronašli smo ukupno 43 teksta – 29 tekstova objavljenih na portalu Vijesti, 11 na RTCG-u, 18 na IN4S-u, 46 na CdM-u, u periodu od 7. do 9. jula i tokom 3. avgusta.

13. Bursać: Abazović je Vučićeva štetočina koja bi da obezglavi Crnu Goru!, CDM, 7. 7. 2022. Dostupno na: bit.ly/3CaKZEp. Pristupano: 9. 12. 2022.

Mediji su, izvještavanjem, podstakli poželjnu društvenu kritiku vlasti i crkve o ovom značajnom društvenom pitanju. Kritika je na momente bila ostrašćena, ali bez elemenata govora mržnje. Etablirani mediji su, međutim, favorizovali viđenja i mišljenja na liniji uređivačkih politika i propustili priliku da o ovako važnom pitanju otvore društvenu debatu i direktno sučele neistomišljenike. Takav pristup dugoročno slabi važnu ulogu medija u društvu, publiku „getoizira“ u krugove istmišljenika, što vodi dodatnoj polarizaciji u društvu.

2.2. SEKSIZAM I UVREDE U KOMENTARIMA ČITALACA

Najveći broj spornih komentara u analiziranom periodu uočen je na portalu IN4S. Ti komentari sadržali su različite uvrede upućene političarima, a najoštriji komentari bili su upućeni Draginji Vuksanović (Draginja za terapiju, Manita, Ko pita za tebe taj je veća vrana od tebe, Mrzinja, Ludara, Zašto SPC ne izopšti ovo zlo, Potpuno prsla...). Uočeni su komentari osporavanja crnogorskog identiteta (Crnu Goru je stvorila SPC, Nek je vječna srpska Boka, Samostalna srpska Boka ...), što ukazuje na to da ovaj medij ne sprovodi moderaciju komentara u skladu sa Zakonom i Kodeksom.

S druge strane, u etabliranim medijima bilo je znatno manje uvredljivih komentara, ali ipak pojedinačni primjeri uočeni su na portalu Vijesti online upućeni Draginji Vuksanović-Stanković (Kako si propala crna Draginja, Frustrirana žena, šta ti znaš sem da se slikaš u drugo se ništa ne razumiješ...) i na portalu CdM protiv lidera URE Dritana Abazovića (štetočina, hijena, zlo neviđeno, bitanga). To znači da etablirani mediji sprovode moderaciju komentara, ali i dalje nedovoljno pažljivo čime ostavljaju prostor čitaocima za dodatno širenje uvreda.

Iako su javne ličnosti u obavezi da istrpe veći stepen kritike u odnosu na ostale građane, mediji bi morali voditi više računa o komentarima mržnje koji su upućenim ženama – javnim ličnostima, jer su rodno zasnovani, jačaju stereotipe i promjenu svijesti o društvenim ulogama, te mogu obeshrabrujuće djelovati na njihov javni angažman.

2.3. SPORNI KOMENTARI I DALJE NA FEJSBUKU

U odnosu na komentare čitalaca na portalima, na Fejsbuk stranicama analiziranih medija zapažen je znatno veći broj spornih komentara što ukazuje na to da mediji taj sadržaj ne filtriraju dovoljno.

Na Fejsbuk stranici portala Vijesti uočeni su seksistički komentari i uvrede upućene kolumnistkinji Ratki Jovanović-Vukotić (Mrš Ratka glibu, glupa i nepismena, bolesna žena) i ministarki Jovani Marović (ko je ova grabulja, preparirana metla, nakazo, ofirana, kobila, karikatura, gusko...). Uvreda su upućivane i grupi građana koja je protestovala protiv usvajanja TU (gadovi, fekalije, bagre, gadluk, splačine, komunistička kopilad, kreteni...). Bilo je i spornih komentara na račun političkih partija (DPS i SDP), a naročito upućenih poslaniku Rašku Konjeviću na datum potpisivanja TU (*splačino, konju, seronja, ništavilo ljudsko, bagro, Ranja tranja, konju/ološi i ništa od robe*), zatim srpskom istoričaru Aleksandru Rakoviću i premijeru Dritanu Abazoviću (*Dritane majmune, ima zeca u gaćama, ima k**** u guzicu, popišani navodni premijer, Vučićeva uliguzica...*). Na fejsbuk stranici portala RTCG bilo je pojedinačnih uvreda upućenih Dritanu Abazoviću, građanskom aktivisti Aleksandru Zekoviću i građanima koji su protestovali (kopile/govedo/stoka, gušteri komitski),

a uočen je i jedan komentar širenja nacionalne netrpeljivosti (Koja ste vi govna od nacije. Više cenim Hrvate nego vas. Ješćete još kamenje govna), dok su na fejsbuk stranici CDM-a uočeni sporni komentari upućeni Abazoviću (izdajničko đubre, budala, pašče kudravo...) i članovima Vlade (jadovi, rušite splačine, ruši govna).

Na zvaničnoj Fejsbuk stranici portala IN4S najviše uvreda upućeno je Draginji Vuksanović-Stanković (Završiće u Dobrotu, Rospija, Smraduljo, Prčinja se kurči, ustaška kurva...).

3. TARGETIRANJE NEISTOMIŠLJENIKA – SLUČAJ GORJANC-PRELEVIĆ I SPAIĆ

Nakon poziva predsjednika Crne Gore Mila Đukanovića da budu dio pravog tima koji će provjeravati da li je TU sa SPC usklađen s Ustavnom, direktorica Akcije za ljudska prava Tea Gorjanc-Prelević i dekanica Pravnog fakulteta Aneta Spaić postale su meta kampanje blaćenja koji su organizovali tabloidi iz Srbije i portali u Crnoj Gori – IN4S, Press, Borba i Adria. One su odbile da bude dio ovog tima, jer je SPC delegirala advokata Velibora Markovića, od ranije poznatog po homofobnim i seksističkim izjavama, ali su dostavile primjedbe na tekst TU i konstruktivno doprinijele debati o ovom tekstu.

IN4S objavio je tekst na temu „(FOTO) EKSKLUZIVNO: Tei Gorjanc-Prelević smeta Temeljni, ali ne i građevinski ugovor sa SPC u centru Beograda“¹⁴, u kome je Gorjanc optužena za „pravljenje skandala“, te da su ona i njen muž, pored boraca za ljudska prava, okarakterisani i kao „borci za kvadrate“. U tekstu objavljenom na IN4S Spajić je kvalifikovana kao „Milov glas u ekspertskom timu“, a njen suprug Srđan Darmanović kao „poznati srbofob i bogoborac“¹⁵.

U tekstovima Informera Gorjanc-Prelević je nazvana „ostrasćenim srbomrzcem“, tvrdili su da je zadužena za „sprovođenje srbofobije“ i s „očitim zlim namjerama“, te da je iza nje „provincijalni šovinizam odnjegovan na budžetskim parama“, da „mrzi Srbiju i SPC“, da je „penthaus komita“ i „Milova ekspertica“.

Gorjanc-Prelević je podnijela tužbu protiv tabloida Informer nakon, kako navodi, „udara koordinisane i primitivne kampanje blaćenja“. Tužbu protiv Informera najavljuje kao prvu u nizu kojima će braniti integritet HRA i pravo na slobodu izražavanja u cilju vladavine prava. Kampanju blaćenja i targetiranja neistomišljenika koju je sprovodio dio medija u Srbiji i Crnoj Gori osudio je i Institut za medije Crne Gore.

14. (FOTO) EKSKLUZIVNO: Tei Gorjanc-Prelević smeta Temeljni, ali ne i građevinski ugovor sa SPC u centru Beograda, IN4S, jul 2022. Dostupno na: bit.ly/3YZcg6L. Pristupano: 9. 12. 2022.

15. Da li će ostatak Ekspertskeg tima uspjeti da „utiša“ Milov „glas“ – Anetu Spaić?!, IN4S, jul 2022. Dostupno na: bit.ly/3WSN1ks. Pristupano: 9. 12. 2022.

I kolumnistkinja Vijesti Ratka Jovanović, u kolumni „Nacionalna sramota, Ostroga mi!“, kritikovala je Gorjanc-Prelević zbog odluke da neće biti dio tima s Markovićem. Uredništvo Vijesti je stalo u odbranu kolumnistkinje, a Gorjanc-Prelević je podnijela **žalbu** Ombudsmanu Vijesti tvrdeći da je kolumnistkinja prekršila Kodeks novinara i novinarki Crne Gore. Ombudsmanka Vijesti je **njenu žalbu prihvatila u cjelosti** i ocijenila da su kolumnisti, kao i svi novinari, dužni da se pridržavaju novinarske etike.

Uvredljivi komentari čitalaca na račun Gorjanc-Prelević u analiziranim medijima nijesu uočeni, ali jesu uvrede i seksistički komentari na fejsbuk stranici Vijest online (sotona, kobila, pišulja, lezbača, đe se žene pitaju bolje da nema kuće...).

U tom periodu nije uočeno da se neki od analiziranih medija detaljno bavio ovim slučajem i tako ukazao na štetne posljedice govora koji širi predrasude, stigmatizuje i omalovažava žene koje se bave javnim poslom.

4. IZVJEŠTAVANJE MEDIJA O MASAKRU NA CETINJU

Masakr na Cetinju u kojem je 12. avgusta ubijeno 11 osoba, među kojima i napadač, bio je povod za analizu sadržaja objavljenog u tri najposjećenija onlajn medija – dva etablirana (Vijesti online i CdM) i jednom desno orijentisanom (IN4S), te na portalu RTCG¹⁶.

Osim uredničkog sadržaja, u periodu od 12. do 16. avgusta analizirali smo komentare čitalaca i komentare korisnika društvene mreže Fejsbuk u vezi s objavljenim tekstovima i uočili sljedeće:

4.1. GOVORA MRŽNJE NEMA U UREDNIČKOM SADRŽAJU

Etablirani mediji intenzivno su izvještavali o masovnom ubistvu na Cetinju, a u objavljenom sadržaju nije bilo elemenata govora mržnje niti relativizacije ovog događaja. U analiziranom periodu, u ovim medijima nijesu uočene ni sporne fotografije ili video-zapisi. Sva tri etablirana medija objavljivala su reakcije političkih aktera, predstavnika institucija, diplomatskih predstavništava i međunarodnih organizacija, koji su dominantno izražavali saosjećanje sa žrtavama masovnog ubistva i njihovim porodicama. Objave su se uglavnom bazirale na informacijama reportera s lica mjesta, kasnije i na zvaničnim informacijama.

U odnosu na raniji monitoring, na portalu IN4S nijesu uočene objave s elementima govora mržnje

16. Koristeći ključne riječi relevantne za ovaj događaj, u ova četiri analizirana medija uspjeli smo da pronademo 88 tekstova objavljenih na portalu Vijesti, 33 na RTCG-u, 61 na IN4S-u, 104 na CdM-u (ukupno 286 tekstova) u periodu od 12. do 16. avgusta 2022.

nitivizacije ovog masovnog ubistva. Ovaj medij objave je bazirao uglavnom na tekstovima iz regionalnih medija, ali u tim objavama nije bilo spornog govora. Međutim, bilo je primjera neproverenih informacija bez navođenja izvora (Čak tri put telefonirao dok je sijao smrt: Koga je sve Borilović zvao).

Ovaj događaj izazvao je veliku uznemirenost građana i interesovanje domaćih, regionalnih i svjetskih medija. U prvim satima nakon tragedije postojala je ogromna tražnja za informacijama. Mediji su bili na velikom ispitu odgovornosti i humanosti pri izvještavanju o najvećem masovnom ubistvu u novijoj istoriji Crne Gore.

Etabrirani mediji u Crnoj Gori, na koje su se uglavnom pozivali i citirali ih regionalni i svjetski mediji, u prvim satima nakon tragedije, čuvali su se senzacionalizma, sopstvenih zaključaka, izvještaje su bazirali na do tada dostupnim i provjerenim informacijama, uredničkim odlukama da se s pažnjom filtriraju informacije dobijene s terena, od reportera i iz zvaničnih izvora.

Takav pristup etabliranih medija suzio je prostor za špekulacije i sporni govor, posebno u prvim satima nakon tragedije kad su bili jedini, kredibilni kanal komunikacije s javnošću, jer su zvanični kanali, policija i tužilaštvo zakazali.

4.2. ISKORAK U MODERIRANJU KOMENTARA

Na portalima Vijesti online, CdM i RTCG nijesu uočeni komentari čitalaca u kojima je bilo uvreda, psovki, mržnje ili relativizacije događaja na Cetinju. Na većini tekstova bilo je onemogućeno komentarisanje ili su se komentari pažljivo filtrirali.

I na portalu IN4S uočeno je samo nekoliko spornih komentara koji su upućeni Cetinjanima ("Cetinje duševna bolnica na otvorenom") i mitropolitu CPC Mihailu Dediću („Joj tuđe i grehota, bez krsta, plave boje umrlica, latinicom...da je makar fratar ili hodža opojao žrtve no Miraš"). Pojedinačni sporni komentari u ovom mediju uočeni su i kroz podršku govoru mržnje koji je o masovnom ubistvu na Cetinju izrekao novinar Dragan Rosandić na svom Fejsbuk profilu (Podrška za Rosija, Rekao je istinu na njemu svojstven način), dok je u komentarima na portalu CdM bilo uvreda na račun Rosandića (Ljudsko dno, kvazinovinar, dno dna od ljudskog bića, nečovjek ...)

Mediji su ograničavanjem komentarisanja ili adekvatnom moderacijom spriječili širenje mržnje i pokazali odgovoran odnos prilikom izvještavanja o ovom masovnom ubistvu. Mali broj spornih komentara na portalu IN4S predstavlja značajan napredak u odnosu na raniji monitoring koji je pokazivao da ovaj medij neadekvatno filtrira sadržaj čitalaca.

Mediji su time pokazali da imaju potencijal da se posvete nametnutim etičkim izazovima. Pozitivna praksa privremenog onemogućavanja opcije komentarisanja ili predmoderacija za društveno „osjetljive“ teme, tragične događaje i slično, a za koje urednici procijene da mogu izazvati govor mržnje ili druge neprihvatljive komentare, trebalo bi da bude pravilo.

4.3. ODGOVORNI MEDIJI I NA DRUŠTVENIM MREŽAMA

Ni na Fejsbuk stranicama etabliranih medija nije uočen veliki broj spornih komentara. Time su pokazali odgovoran odnos prema filtriranju sadržaja koji njihovi čitaoci objavljuju ne samo na njihovim sajtovima i u odjeljcima za komentarisane, već i na nalogima na društvenim mrežama.

Na većini objava etabliranih medija o masovnom ubistvu na Cetinju nije bilo dozvoljeno komentarisane. Tek u nekoliko tekstova o radu institucija na nalogu portala Vijesti i CdM uočene su pojedinačne uvrede na račun direktora policije i lidera URE („magarac“, „splačina“).

Mali broj tekstova s portala RTCG objavljen je na njihovoj Fejsbuk stranici. Nijesu uočeni sporni komentari.

Pojedinačne uvrede upućene Cetinjanima i komentari relativizacije masakra objavljeni su na Fejsbuk stranici IN4S („Šejtan je davno ušao na Cetinje“, „Tako to verovatno biva kada kamenjem kreneš da teraš Boga iz grada. On ode a uđe neko drugi“, „U pamet se narode Crnogorski. Vidite šta je donijelo komitovanje po Cetinju“), kao i uvrede upućene Nenadu Kaluđeroviću koji je navodno pucao u napadača („Uštaša, ništa roba, isti onaj koje se radovao smrti Amfilohija Radovića“, „Ovaj jeste spasao živote ljudima, ali za mene je g*avno i kraj. Ko želi smrt drugome i slavi Amfilohijevu smrt, i organizuje onaj cirkus na onom usranom Belvederu, mrš u 100 pm“, kao i komentari upućeni napadaču („Ološ“, „umobolnik i monstrum“). Međutim, u odnosu na raniji monitoring sveukupno je bilo znatno manje spornih komentara na ovoj Fejsbuk stranici.

4.4. GOVOR MRŽNJE – SLUČAJ ROSANDIĆ

Novinar Dragan Rosandić komentarisao je masovno ubistvo na Cetinju i na društvenoj mreži Fejsbuk napisao da je to „posljedica višemjesečnog orgijanja komita i nereagovanja vlasti na tu pojavu“.

Analizirani mediji su se različito odnosili prema ovom slučaju – portal Vijesti online nije prenosio integralni sadržaj Rosandićeve objave, već je objašnjen kontekst i data informacija da će autor prekršajno odgovarati za izrečeno. S druge strane, CdM je integralno objavio spornu poruku uz analizu koju je priredio dnevni list Pobjeda sa sagovornicima iz civilnog sektora i institucija koji su osudili ovakve poruke i objasnili da je u pitanju govor mržnje.

Portal IN4S je objavio samo saopštenje Udruženje novinara koji smatra da u izjavi Dragana Rosandića „nema ničeg uvredljivog niti govora mržnja“ i prečutao spornu izjavu i kontekst u koji je ona stavljena, tragedije na Cetinju.

Portal RTCG je u ovom slučaju izvijestio samo kroz saopštenje Tužilaštva da će Rosandić biti prekršajno gonjen. Taj medij je ilustrovao tekst njegovim komentarom na Fejsbuku i nije se detaljnije bavio ovim slučajem. Tužilaštvo je ocijenilo da u ovom slučaju nema elemenata krivičnog djela već su se odlučili da on bude prekršajno gonjen i to zbog vrijeđanja i drskog ponašanja odnosno po osnovu člana 7 Zakona o javnom redu i miru.

5. SLUČAJ JOKOVIĆ – DISKRIMINACIJA PREMA ONIMA KOJI NEMAJU DJECU

Predsjednik Socijalističke narodne partije (SNP) i potpredsjednik Vlade u tehničkom mandatu Vladimir Joković je krajem ljeta govoreći o poslanicima Demokratske Crne Gore kazao da se „neostvarenim ljudima“ ne može dati da obavljaju vlast“. U televizijskom gostovanju je, između ostalog, kazao da se „ne može glasati za nekoga ko nema svoju djecu“.

Analizirani mediji su različito izvještavali o ovoj diskriminirajućoj izjavi¹⁷.

Jedino je portal CdM ukazao na to da je u pitanju „skandalozna izjava“. CdM je intenzivnim izvještavanjem o ovom slučaju objavio niz reakcija političkih stranaka i nevladinih organizacija koje su osudile Jokovićevu izjavu. Međutim, ovaj mediji je integralno, bez uredničke intervencije objavio saopštenje Demokratske Crne Gore koja Jokovića naziva „stupidnim i drskim“.

Iako je portal Vijesti objavio spornu izjavu, ovaj medij je propustio da čitaocima objasni širi kontekst, te kritičkim osvrtom uredništva čitaocima ukaže na to da je u pitanju neprihvatljiv sadržaj.

Ipak, ovaj medij je objavio niz reakcija političkih i društvenih aktera i tako se indirektno ogradio od sporne izjave. Portali RTCG i IN4s nijesu objavili spornu Jokovićevu izjavu.

Nije uočeno da su etablirani mediji dali detaljan osvrt na rastući trend širenja neprihvatljivog govora niti su analizirali posljedice koje diskriminirajuće i rodne stereotipne izjave mogu imati po društvo.

5.1. PODRŠKA JOKOVIĆU U KOMENTARIMA ČITALACA

U odjeljku za komentare čitalaca u etabliranim onlajn medijima gotovo da nije bilo uvredljivog govora niti sadržaja s elementom govora mržnje. To može značiti da su administratori ovih medija pažljivo filtrirali komentare o osjetljivim temama, što im nalaže i Zakon o medijima.

Međutim, na portalu Vijesti i na portalu RTCG uočeni su pojedinačni komentari u kojima se podržava Jokovićev stav i dodatno doprinosi širenju diskriminirajućih uvjerenja. („Podrška Jokoviću“, „Pa ako nemaš djecu ne treba ti dat da upravljaš državom jer nećeš donijeti ispravnu odluku u slučaju kriza ako nemaš svoju djecu. Jedno misli čovjek bez djece i čovjek sa djecom“, „Dosta nam je te vaše kulti-multi politike koja je dovela do negativnog priraštaja i procesa nestajanja naroda. Ko nema dce neka radi na tom problemu pa kad ga riješi neka ide u politiku.“).

17. Koristeći ključne riječi relevantne za ovaj događaj, u ova četiri analizirana medija uspjeli smo da pronademo 26 tekstova objavljenih na portalu CdM 18, na portalu Vijesti 5, na RTCG-u 2 i jedan tekst na IN4S-u tokom 31. avgusta.

Uvrede na račun Jokovića bile su česte u komentarima korisnika na Fejsbuk naložima analiziranih portala Vijesti online, CdM i IN4S („ljakse“, „slino“, „govno“, „junac“, „budala“, „bagra“), dok portal RTCG nije dijelio ove tekstove na svojoj stranici.

6. ANALIZA SLUČAJA – LGBTQ PRAJD U PODGORICI

Govor mržnje i uvrede prema pripadnicima LGBTQ zajednice u Crnoj Gori jedan je od najučestalijih vidova nezakonitog i spornog govora u Crnoj Gori, i intenzivira se uoči Prajda. To je bio razlog da analiziramo izvještavanje medija o jubilarnom, desetom Montenegro prajdu. Posebno u kontekstu činjenice da je Prajdu, prethodio „moleban za svetinju braka i očuvanje porodice“ u organizaciji SPC, prepoznate po negativanom stavu prema ovoj zajednici.

Analizirajući tekstove¹⁸ objavljene u periodu od 1. septembra do 10. oktobra u tri najposjećenija onlajn medija – dva etablirana (Vijesti online i CdM) i jednom desnom orijentisanom (IN4S), te na portalu RTCG, kao i komentare čitalaca i korisnika društvene mreže Fejsbuk uočeno je sljedeće:

6.1. NEPRIMJERENI NATPISI U UREDNIČKOM SADRŽAJU

Analizirani mediji razlikovali su se u načinu izvještavanja o Montenegro prajdu i „molebanu SPC“ i njihov pristup se kretao od prenošenja izjava do objavljivanja reakcija i podrške ovim događajima.

U uredničkom sadržaju etabliranih medija nijesu zabilježene uvrede ili elementi govora mržnje koje su kreirali sami mediji ili čiji su izvor drugi društveni akteri, a usmjereni su protiv LGBTQ zajednice. Ovi mediji su u kontinuitetu objavljivali izjave različitih političkih i društvenih aktera koji su organizovali ili podržavali Montenegro prajd.

Na portalu IN4S uočen je kritički ton u izvještavanju o ovom događaju. Ovaj medij skup LGBTQ zajednice nazvao je „takozvani Montenegro prajd“, a parole s tog događaja opisao kao „uobičajno neprimjerene“ tvrdeći da se „na Prajdu brane ljudska prava, a transparentom ‚Litijajte u svoja 4 zida‘ ukidaju vjerska“.

Kad je u pitanju izvještavanje o „molebanu SPC“, svi etablirani mediji su prenijeli informaciju o održavanju ovog skupa. U njihovom uredničkom sadržaju nije bilo uvreda niti elemenata govora mržnje. Analizirani mediji prenosili su reakcije društvenih i političkih akteri koji su, iz ugla zaštite

18. Koristeći ključne riječi relevantne za ove događaje, u ova četiri analizirana medija pronašli smo ukupno 40 tekstova. Na portalu Vijesti online objavljeno je 15 tekstova, portalu CdM 15, portalu RTCG i IN4S po pet tekstova, u periodu od 1. septembra do 10. oktobra.

ljudskih i manjinskih prava, problematizovali ovaj skup, te izjavu čelnika SPC da je „Prajd javno propovijedanje nemorala“.

Portal CdM je kritičkim osvrtom uredništva dodatno osudio održavanje ovog skupa (*Poražavajuće: Ministri i poslanici na molebanu SPC – borci za ljudska prava samo deklarativno*) i učešće predstavnika Vlade Crne Gore na događaju kojim se promovise ograničavanje ljudskih prava i diskriminacija.

Izveštavajući o ovom događaju, IN4S je širio uvrede na račun mitropolita Crnogorske pravoslavne crkve Mihaila Dedeića. Dedeić je prethodno osudio stav SPC prema LGBTQ zajednici rekavši da „mitropolit SPC Joanikije Mićović nasrće na manjine“. IN4S je potom Dedeića nazvao „direktorom nevladine organizacije CPC i vođom prurušenih osoba koje se lažno predstavljaju kao sveštenici po Crnoj Gori“.

6.2. UVREDE I POZIV NA NASILJE U KOMENTARIMA ČITALACA

Na portalima CdM i RTCG u analiziranom periodu nijesmo uočili uvrede na račun LGBTQ zajednice, što znači da su administratori s većom pažnjom filtrirali komentare o ovoj osjetljivoj temi. Na to ih obavezuje Zakon o medijima i ta obaveza propisana je Kodeksom novinara i novinarki Crne Gore.

Međutim, suprotno Zakonu i Kodeksu, na portalu Vijesti online uočeni su pojedinačni sporni komentari u kojima se osporavaju prava i slobode pripadnicima LGBTQ zajednice („*Smak svijeta se bliži*“, „*Normalno je da si onog pola s kojim se rodiš. Ja se mogu osjećati kao Supermen ili Nikola Tesla, ali onda mene žele da vode u ludnicu*“, „*Kuku i lele*“, „*Ovo je maligni uticaj zapada*“). I na portalu IN4S bilo je uvredljivih komentara i poziva na nasilje u toku Montenegro prajda („*Putine šta čekaš više*“, „*Nije lako kad se oboli u mozak...*“, „*Poslije ove nečisti treba osveštati ulice kuda su prošli*“, „*Boleština*“), te uvrede na račun mitropolita CPC Mihaila Dedića („*Gonite više ovog psa*“, „*blavor*“, „*avetinjo... ni rođena majka te takvog ne voli*“). Administratori ovih medija nijesu adekvatno i u skladu sa Zakonom i Kodeksom administrirali sadržaj o ovim osjetljivim temama.

Mediji u Crnoj Gori u posljednje vrijeme primjenjuju pozitivnu praksu privremenog uklanjanja opcije komentarisanja ili predmoderacije kod određenih „osjetljivih“ događaja, tragedija i sl. Takva dobra praksa, mogla bi postati pravilo i u izvještavanju o pitanjima LGBTQ zajednice, imajući u vidu ranjivost ove grupe, društveno neprihvatanje i činjenicu da su njeni pripadnici najčešće izloženi govoru mržnje.

6.3. MRŽNJA I NA FEJSBUKU

Analizirani mediji nedovoljno filtriraju komentare na svojim nalogima na društvenoj mreži Fejsbuk i time ostavljaju prostor korisnicima da dodatno šire uvrede. Tako su na stranicama Vijesti online,

CdM, RTCG i IN4S uočeni pojedinačni uvredljivi i mrzilački komentari, te pozivi na nasilje prema LGBTQ zajednici („Parada srama, bluda, razvrata, sodoma i gomora 21. vijeka“, „Čeka vas pakao“, „Pih bolesnici“, „Tačno mi dođe da izmlatim nekog“, „Kupite djeci praćke i neka rokaju“, „Daće Bog, poslednji vam bio“, „Udri Putine sve redom na zapadu. London, Berlin i... dosta zla su učinili. Ovo je propast čovečanstva.“), te uvrede na račun pripadnika pravoslavnih vjerskih zajednica („Liječi se kukavče“ i „Sotono otrcana“, „Nakaze božije pi“, „Kuvane glave“).

ZAKLJUČAK

Nastavak monitoringa četiri onlajn medija u Crnoj Gori pokazao je da u uredničkom sadržaju etabliranih medija nema primjera uvredljivog, zapaljivog govora i govora mržnje. Međutim, u desno orijentisanom portalu IN4S uočeni su primjeri u tekstovima ili u naslovima tekstova gdje elemenata neprihvatljivog govora.

Iako etablirani mediji u uredničkim sadržajima nijesu izvor govora mržnje i spornog govora, oni i dalje selektivno pristupaju ovom pitanju i u izvještajima različito vrednuju pojavu spornog govora u javnom prostoru. Nedostaju neselektivna, kritička osuda uredništva u odnosu na sporni govor i tekstovi kojima bi se ukazalo na štetne posljedice takvog govora po društvo.

Analiza spornih slučajeva ukazala je na to da se o ženama i pripadnicima LGBTQ zajednice šire diskriminatorni stavovi i uvrede, te da se rijetko dešava da mediji ovom problemu pristupe fenomenološki i ukažu na štetne posljedice ovog govora po društvo.

Mediji imaju edukativnu ulogu u podizanju svijesti građana i na raspolaganju su im različite forme kojima mogu ukazati na štetne posljedice uvredljivog govora i govora mržnje. Ukoliko izbjegavaju da izvještavaju o spornom govoru ili ako čitaocima ne daju dodatno objašnjenje i činjenice važne za razumijevanje, mediji rizikuju da se svrstaju na strani onih koji šire neprihvatljivi sadržaj i da budu kanal kojim će se dalje širiti.

Izvještavanjem o tragediji na Cetinju, u prvih par sati nakon događaja, posmatrani mediji su pokazali da imaju potencijal da budu kredibilni i da uspješno rješavaju etičke dileme kojima su bili izloženi. Takođe, ovim primjerom su pokazali i da mogu dosljedno primjenjivati zakonska i etička pravila kad je u pitanju moderacija komentara čitalaca, ali i upravljanje komentarima čitalaca na nalozima na društvenim mrežama.

Pozitivna praksa privremenog onemogućavanja opcije komentarisanja ili predmoderacija za društveno osjetljive teme, za koje urednici procijene da mogu izazvati govor mržnje ili druge neprihvatljive komentare, trebalo bi da bude pravilo.

U odnosu na broj odobrenih komentara čitalaca na portalima, etablirani mediji postepeno unapređuju moderaciju, ali i dalje je primjetno prisustvo spornog govora u komentarima. Posebno su problematični komentari usmjereni protiv žena koje se bave javnim poslom, LGBTQ osoba i pripadnika manjinskih naroda.

Nalozi medija na društvenim mrežama, u svim analiziranim slučajevima osim u slučaju masakra na Cetinju, obiluju teškim uvredama, psovkama i spornim govorom. Mediji bi trebali razmotriti mogućnost da preuzimaju odgovornost za urednički sadržaj na svojim nalogima na društvenim mrežama te da pažljivije filtriraju komentare korisnika. Na taj način pokazali bi da su brana širenja uvredljivog govora i govora mržnje u javnoj komunikaciji. U suprotnom rizikuju gubitak kredibiliteta i sankcije.

LITERATURA I IZVORI

PROPISI

- Kodeks novinara i novinarki Crne Gore, Dostupno na: <https://bit.ly/3mZiL7L>
- Krivični zakonik Crne Gore („Službeni list Republike Crne Gore”, br. 070/03 od 25. 12. 2003, 013/04 od 26. 2. 2004, 047/06 od 25. 7. 2006, „Službeni list Crne Gore”, br. 040/08 od 27. 6. 2008, 025/10 od 5. 5. 2010, 073/10 od 10. 12. 2010, 032/11 od 1. 7. 2011, 064/11 od 29. 12. 2011, 040/13 od 13. 8. 2013, 056/13 od 6. 12. 2013, 014/15 od 26. 3. 2015, 042/15 od 29. 7. 2015, 058/15 od 9. 10. 2015, 044/17 od 6. 7. 2017, 049/18 od 17. 7. 2018, 003/20 od 23. 1. 2020, 026/21 od 8. 3. 2021).
- Ustav Crne Gore („Službeni list Crne Gore”, br. 001/07 od 25. 10. 2007, 038/13 od 2. 8. 2013).
- Zakon o medijima („Službeni list Crne Gore”, br. 46/2010, 40/2011 – dr. zakon, 53/2011, 6/2013, 55/2016, 92/2017 i 82/2020 – dr. zakon).
- Zakon o javnom redu i miru („Službeni list Crne Gore”, br. 064/11 od 29. 12. 2011, 056/20 od 15. 6. 2020).
- Zakon o elektronskim medijima („Službeni list Crne Gore”, br. 046/10 od 6. 8. 2010, 040/11 od 8. 8. 2011, 053/11 od 11. 11. 2011, 006/13 od 31. 1. 2013, 055/16 od 17. 8. 2016, 092/17 od 30. 12. 2017)

ISTRAŽIVANJE, PUBLIKACIJE I ČLANCI

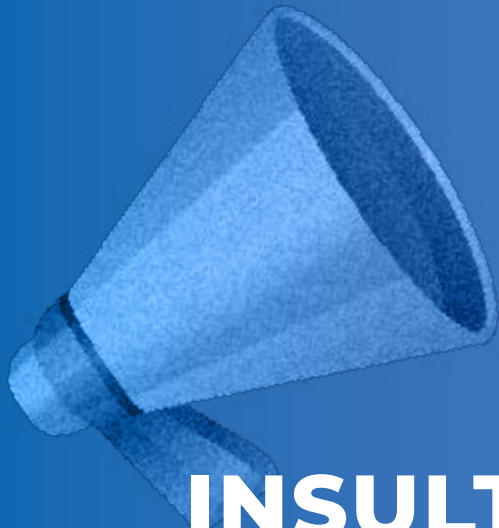
- Baza ocijenjenih medija, platforme za provjeru informacija Raskrinkavanje.me. Dostupno na: bit.ly/3h6LaJT
- Bogdanović, Milica, Političko-ekonomske osnove medija i komunikacija u Crnoj Gori koji šire govor mržnje, propagandu, i dezinformacije, Institut za medije Crne Gore, 2020. Dostupno na: bit.ly/3YcEqU3.
- Bursać: Abazović je Vučićeva štetočina koja bi da obezglavi Crnu Goru!, CDM, 7. 7. 2022. Dostupno na: bit.ly/3CaKZEp.
- Da li će ostatak Ekspertskog tima uspjeti da „utiša” Milov „glas” – Anetu Spaić?!, IN4S, jul 2022. Dostupno na: bit.ly/3WSN1ks.
- EKSKLUZIVNO: Tei Gorjanc-Prelević smeta Temeljni, ali ne i građevinski ugovor sa SPC u centru Beograda, IN4S, jul 2022. Dostupno na: bit.ly/3YZcg6L.

UVREDE I MRŽNJA U CRNOGORSKIM MEDIJIMA II dio

Rezultati polugodišnjeg monitoringa
sadržaja u onlajn medijima

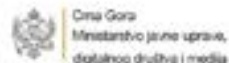

Crna Gora
Ministarstvo javne uprave,
društva i medija

INSULTS AND HATRED IN MONTENEGRIN MEDIA *part II*

Results of the semi-annual monitoring
of the online media contents

The analysis is part of the project “Diagnosis and Therapy of Freedom of Expression, Hate Speech and Ethnic Tensions” carried out by the Centre for Democracy and Human Rights (CEDEM) in cooperation with partners, the Montenegro Media Institute and UL info, in order to raise awareness about the harmfulness of the spread of offensive speech, hate speech and misinformation, and a proactive approach to prevention in suppressing such forms of prohibited and illegal communication. The project is co-financed by the Ministry of Public Administration, Digital Society and Media. The analysis is the sole responsibility of the organisations implementing the project and does not necessarily reflect the views of the donors.

INSULTS AND HATRED IN MONTENEGRIN MEDIA – part II

Results of the semi-annual monitoring of the online media contents

TEAM OF AUTHORS AND RESEARCHERS:

Danica Kovačević, Milica Bogdanović, Teodora Đurnić, Vesna Rajković-Nenadić

EDITOR:

Olivera Nikolić

PROOF READER:

Lida Vukmanović-Tabaš

TRANSLATION:

Vladimir Vulcanović

GRAPHIC DESIGN:

Maja Mirković

PUBLISHER:

Montenegro Media Institute
Podgorica, December 2022

© Montenegro Media Institute and authors

CONTENTS

1. INTRODUCTION	14
1.1. ABOUT THE RESEARCH	14
1.2. INSULTS AND HATE SPEECH IN REGULATION AND SELF – REGULATION	15
2. CASE STUDY – ADOPTION OF FUNDAMENTAL AGREEMENT WITH THE SERBIAN ORTHODOX CHURCH (SPC)	17
2.1. RARE INSULTS IN EDITORIAL CONTENTS	17
2.2. SEXISM AND INSULTS IN READERS’ COMMENTS	18
2.3. DISPUTABLE COMMENTS STILL ON FACEBOOK	19
3. CASE STUDY – TARGETING DISSENTING OPINION HOLDERS – GORJANC – PRELEVIC AND SPAJIC CASE	19
4. CASE STUDY – MEDIA REPORTING ON CETINJE MASSACRE	111
4.1. NO HATE SPEECH IN EDITORIAL CONTENTS	111
4.2. STEP FORWARD IN COMMENT MODERATION	112
4.3. RESPONSIBLE MEDIA ON SOCIAL NETWORKS TOO	112
4.4. HATE SPEECH – ROSANDIĆ CASE	113
5. 5. CASE STUDY – JOKOVIĆ CASE – DISCRIMINATION AGAINST THE CHILDLESS	114
5.1. SUPPORT FOR JOKOVIC IN READERS’ COMMENTS	114
6. CASE STUDY – LGBTIQ PRIDE IN PODGORICA	115
6.1. INAPPROPRIATE WRITING IN EDITORIAL CONTENTS	115
6.2. INSULTS AND CALLS FOR VIOLENCE IN READERS’ COMMENTS	116
6.3. HATRED ON FACEBOOK AS WELL	117
7. CONCLUSION	117
Literature and sources	119

1. INTRODUCTION

1.1. ABOUT THE RESEARCH

Over the past few years, Montenegrin society has been facing a growing trend of inflammatory speech and hate speech, and the media are faced with constant ethical challenges in how to report on unacceptable content spread by various social actors in public communication.

Therefore, the Montenegro Media Institute (MMI) decided to take a careful look, during 2022 and 2023, at how journalists in Montenegro behave towards to the rules of profession when reporting on cases of spreading insults, inflammatory speech and hate speech.¹

Our purpose is to point out inadequate reporting, without passing a final judgement on the adherence to professional standards, and to highlight the importance of respecting the Code of Journalists of Montenegro and the law when reporting on offensive, inflammatory speech and hate speech.

In order to answer the question of how Montenegrin online media reports on offensive, inflammatory and hate speech, our research team identified several important cases/events/incidents, which took place in 2022 - from June to December, against various political and social actors or groups, containing insults on national/religious/gender basis or which we suspect contain elements of hate speech. In the selection of cases for analysis, emphasis was also placed on the gender aspect, that is, on gender-based insults and hate speech.

Following the criteria of relevance and readership, we analysed the content published in four online media:

- three established²: Vijesti online, CdM and the web portal of the Radio and Television of Montenegro Public Broadcaster (RTCG)
- portal IN4S, which is not recorded in the media register of the Ministry of Culture and Media, and in previous research it was recognised as a media that spreads misinformation and propaganda³.

1. Hate speech is a term used in a narrower sense for the criminal offense of inciting national, racial and religious hatred and intolerance, and in a broader sense as a label for socially unacceptable public speech that spreads prejudice, stigmatises and belittles certain social groups, especially minority and vulnerable groups.

2. We define established media as media that, through long-term production of media content, have become a relevant source of information and a forum for discussions on topics of public interest. Media that have a significant audience, influence and resources. For the purpose of this analysis, we included the Vijesti online portal, CdM and the web portal of the Radio and Television of Montenegro Public Broadcaster (RTCG) in that category.

3. Database of rated media of the information verification platform Raskrinkavanje.me. Available at: bit.ly/3h6LaJT Bogdanović, Milica, Political and economic foundations of media and communications in Montenegro that spread hate speech, propaganda and misinformation, Montenegro Media Institute, 2020. Available at: bit.ly/3YcEgU3. Accessed on: December 8, 2022.

For each selected case reported by the media, MMI analysed the editorial content and accompanying comments from readers. We also monitored the posts of the analysed media on their Facebook accounts, because in previous research, social networks were recognised as channels for the spread of hate speech, misinformation and propaganda.

The research was carried out within the project “ Diagnosis and Therapy of Freedom of Expression, Hate Speech and Ethnic Tensions ”, which is carried out by the Centre for Democracy and Human Rights (CEDEM), MMI and UL info, in order to raise awareness about the harmfulness of the spread of offensive speech, hate speech and misinformation.

1.2. INSULTS AND HATE SPEECH IN REGULATION AND SELF – REGULATION

The limits of freedom of expression are established, apart from domestic law, through international standards, which take precedence over national legislation. However, any limitation of freedom of speech must be applied restrictively, that is, any interference with freedom of speech must meet certain conditions.

Based on Article 10 of the European Convention on Human Rights⁴, freedom of speech may be restricted if it is in the interests of national security, territorial integrity or public safety, to prevent disorder or crime, to protect health or morals, to protect the reputation or rights of others, to prevent the disclosure of confidential information or to preserve authority and the impartiality of the judiciary.

In addition, the Constitution of Montenegro⁵ and Montenegrin laws prohibit the spread of hatred and intolerance on any basis. For those who incite violence or hatred against a group or group member based on race, skin colour, religion, origin, state or national affiliation, the Criminal Code prescribes a prison sentence of six months to five years.⁷ The Criminal Code contains several other acts - such as racial and other discrimination, which can be classified as hate speech. This

4. European Convention on Human Rights. Available at <https://bit.ly/2WULrVW> . Accessed on: 21 July 2022

5. Everyone has the right to freedom of expression by speech, written word, image or other means. The right to freedom of expression can only be limited by another's right to dignity, reputation and honor and if public morals or the security of Montenegro are threatened. Article 47 of the Constitution of Montenegro (“Official Gazette of Montenegro”, no. 001/7 of 25 October, 2007, 038/13 of 2 August, 2013). There is no censorship in Montenegro. The competent court can prevent the dissemination of information and ideas through the means of public information only if it is necessary for the purpose of: preventing calls for the violent overthrow of the order established by the Constitution; preserving the territorial integrity of Montenegro; preventing the propagation of war or incitement to violence or the commission of a criminal act; preventing the propagation of racial, national and religious hatred or discrimination. Article 50 of the Constitution of Montenegro (“Official Gazette of Montenegro”, No. 001/07 of 25 October, 2007, 038/13 of 2 August, 2013). Available at: <https://bit.ly/3zP5h2e>, Accessed on: 6/20/2022.

6. Article 370 of the Criminal Code of Montenegro (“Official Gazette of the Republic of Montenegro”, No. 070/03 of 25 December 2003, 013/04 of 26 February 2004, 047/06 of 25 July 2006, “Official Gazette of Montenegro”, No. 040/08 of 27 June 2008, 025/10 of 5 May 2010, 073/10 of 10 December 2010, 032/11 of 1 July 2011, 064/11 of 29. 12. 2011, 040/13 from 13. 8. 2013, 056/13 from 6. 12. 2013, 014/15 from 26. 3. 2015, 042/15 from 29. 7. 2015, 058/15 from 9/10/2015, 044/17 of 6/7/2017, 049/18 of 17/7/2018, 003/20 of 23/1/2020, 026/21 of 8/3/2021), Available at: <https://bit.ly/2Y6bhHd>, Accessed on: 6/20/2022.

issue is also dealt with by the Law on Public Order and Peace, which stipulates that anyone who insults another person in a public place by speech, inscription, sign or in any other way on the basis of national, racial or religious affiliation, ethnic origin or other personal characteristic will be punished for misdemeanour with a fine of €250 to €1,500 or a prison sentence of up to 60 days.⁷

Our Law on the Prohibition of Discrimination defines hate speech as any form of expression of ideas, claims, information and opinions that spreads, incites, inflames or justifies discrimination, hatred or violence against a person or group of persons because of their personal characteristics, xenophobia, racial hatred, anti-Semitism or other forms of hatred based on intolerance, including intolerance expressed in the form of nationalism, discrimination and hostility against minorities.

In addition, any unwanted behaviour, including harassment through audio and video surveillance, mobile devices, social networks and the Internet, is considered discrimination, the aim or consequence of which is to injure personal dignity, cause fear, a sense of humiliation or insult, or create a hostile, humiliating or abusive environment.

And the Media Act prohibits the publication of information that expresses ideas, claims and opinions that cause, spread, incite or justify: discrimination, hatred or violence against a person or group of persons because of their personal characteristics, political, religious or other beliefs, xenophobia, racial hatred, anti-Semitism or other forms of hatred based on intolerance, including intolerance expressed in the form of nationalism, discrimination and hostility against minority people and other minority national communities.⁸

In addition, online media are obliged to remove a comment that clearly represents illegal content without delay, and no later than within 60 minutes after learning about it or receiving a report from another person that it is illegal content.⁹ Also, according to the Law on Electronic Media, audio-visual media services may not incite hatred or discrimination on the basis of race, ethnicity, skin colour, gender, language, religion, political or other belief, national or social origin, property status, union membership, education, social position, marital or family status, age, health condition, disability, genetic inheritance, gender identity or sexual orientation.¹⁰ If a legal entity broadcasts a program that emphasises and supports violence, drug addiction or other types of criminal behaviour, the law provides for a fine of €500 to €6,000.

The issue of hate speech is explicitly dealt with in the guidelines for principle 4 of the Code of Journalists of Montenegro, where it is stated that the media may not publish material that would cause the spread of hostility and hatred, and that they must take special care not to contribute to the spread of hatred in any way when reporting on events or phenomena that contain elements of

7. Article 19. Law on Public Order and Peace ("Official Gazette of Montenegro", No. 064/11 of 29 December 2011, 056/20 of 15 June 2020), Available at: <https://bit.ly/3zP5D94>, Accessed on: 6/20/2022.

8. Article 36. Law on the Media ("Official Gazette of Montenegro", No. 46/2010, 40/2011 - other laws, 53/2011, 6/2013, 55/2016, 92/2017 and 82/2020 - other laws). law. Available at: <https://bit.ly/3Dtv95U>, Accessed on: 6/17/2022.

9. Article 26. Law on the Media ("Official Gazette of Montenegro", no. 46/2010, 40/2011 - other laws, 53/2011, 6/2013, 55/2016, 92/2017 and 82/2020 - other laws). law. Available at: <https://bit.ly/3Dtv95U>, Accessed on: 6/17/2022.

10. Article 48. Law on Electronic Media ("Official Gazette of Montenegro", No. 046/10 dated August 6, 2010, 040/11 dated August 8, 2011, 053/11 dated November 11, 2011, 006/13 from 31 January 2013, 055/16 from 17 August 2016, 092/17 from 30 December 2017), Available at: <https://bit.ly/3ARhvJ6>, Accessed on: 17 June 2022

hatred.¹¹ The Code also stipulates that online media should define their internal rules for readers' comments to avoid illegal and unethical content, with full respect for freedom of expression.

In the following chapters, an analysis of several cases is given, as well as conclusions with suggestions for decision-makers and for representatives of the media community and the civil sector, which can be the basis for their future actions in the field of preventing the spread of unacceptable content and its prevention.

2. CASE STUDY – ADOPTION OF FUNDAMENTAL AGREEMENT WITH THE SERBIAN ORTHODOX CHURCH (SPC)

At the beginning of July, the government adopted the proposal of the Fundamental Agreement (FA) with the SPC, which was signed a month later. The adoption of this document was not attended by all the ministers from the government of Dritan Abazović, which opened a public debate about whether there was a quorum for the adoption of the FA in the government. Despite the harsh reaction of part of the public and the absence of public debate, Prime Minister Dritan Abazović signed the FA with the SPC patriarch Porfirije in Podgorica. That event was not announced and, apart from church television, no representatives of the media attended it, even though it is a document of strategic importance that deeply polarises Montenegrin society.

This was the reason for the analysis of the content published in the three most followed online media - two established ones (Vijesti online and CdM) and one right-wing (IN4S), and on the Public Broadcaster (RTCG) portal.¹² In addition to the editorial content, in the period from 7 to 9 July and during 3 August, we analysed the comments of readers and the comments of users of the social network Facebook that are related to the published texts and observed the following:

2.1. RARE INSULTS IN EDITORIAL CONTENTS

There was no content with elements of hate speech in the editorial content of the analysed media. The media reported on that document differently, in accordance with their editorial policies. In the analysed period, the CdM portal published a column by Dragan Bursać, who called Prime Minister

11. The Code of Journalists of Montenegro. Available at: <https://bit.ly/39DvF8k>. Accessed on: 11 June, 2022.

12. Using keywords relevant to this event, in these four analysed media we found a total of 43 texts - 29 texts published on the Vijesti portal, 11 on RTCG, 18 on IN4S, 46 on CdM, in the period from 7 to 9 July and during 3 August.

Abazović “Vučić’s pest”.¹³ That content was the reason for the continued spread of insults in the comments of readers who addressed Prime Minister Abazović with that word.

Although the established media also published the reactions of government representatives who supported the signing of the FA, the CdM and RTCG portals were dominated by messages against the signing of the FA, criticism of the government sent by politicians, activists and columnists who have been criticising the activities of the SPC in Montenegro for a long time. On the other hand, the IN4S portal published mostly messages from parties that are close to the SPC and that support the signing of the FA. Messages from opponents of the FA and critics of the SPC were conveyed in a mocking tone (the most famous komita woman threatened Abazović, Pura and the liberals “raised their spears”, Vuksanović-Stanković in a legal delirium, Nikolić confused).

The media, through reporting, encouraged the desired social criticism of the authorities and the church on this important social issue. Criticism was at times fierce, but without elements of hate speech. The established media, however, favoured views and opinions along the lines of editorial policies and missed the opportunity to open a social debate on such an important issue and directly confront dissenters. Such an approach in the long term weakens the important role of the media in society, isolates the audience into circles of thinkers, which leads to additional polarisation in society.

2.2. SEXISM AND INSULTS IN READERS’ COMMENTS

The largest number of controversial comments in the analysed period was observed on the IN4S portal. Those comments contained various insults addressed to politicians, and the harshest comments were directed at Draginja Vuksanović-Stankovic (Draginja za therapy, Fruitcake, Who asks for you is a bigger crow than you, Hater, Nut case, Why the SPC does not excommunicate this evil, Completely bonkers. . .). Comments challenging the Montenegrin identity (“Montenegro was created by the SPC”, “Let Serbian Boka be eternal”, “Serbian independent Boka”...) were observed, which indicates that this media does not moderate comments in accordance with the Law and the Code .

On the other hand, there were significantly fewer offensive comments in the established media, but still individual examples were noticed on the Vijesti online portal addressed to Draginja Vuksanović-Stanković (“How you let yourself go, poor Draginja”, “Frustrated woman, what do you know but to pose for photos, you don’t know anything about anything else”...) and on the CdM portal against URA leader Dritan Abazović (“pest”, “hyena”, “unheard of evil”, “bastard”). This means that the established media moderates comments, but still not carefully enough, leaving room for readers to spread insults.

Although public figures are obliged to endure a greater degree of criticism compared to other

13. Bursać: Abazović is Vučić’s pest who would decapitate Montenegro!, CDM, 7/7/2022. Available at: bit.ly/3CaKZEp. Accessed on: 9/12/2022.

citizens, the media should take more account of hateful comments directed at women - public figures, because they are gender-based, strengthen stereotypes and change the awareness of social roles, and can have a discouraging effect on their public engagement.

2.3. DISPUTABLE COMMENTS STILL ON FACEBOOK

In relation to the readers' comments on the portals, on the Facebook pages of the analysed media, a significantly higher number of controversial comments was observed, which indicates that the media do not filter that content sufficiently.

On the Facebook page of the portal Vijesti, sexist comments and insults addressed to columnist Ratka Jovanović-Vukotić ("Get the hell out of here, Ratka, you filth", "stupid and illiterate, sick woman") and minister Jovana Marović ("who is this rake, embalmed broomstick, freak, cow, caricature, goose..."). Insults were also directed at a group of citizens who protested against the adoption of the FA ("bastards, faeces, scum, despicable, filth, communist bastards, cretins..."). There were also controversial comments directed at political parties (DPS and SDP), especially addressed to MP Raško Konjević on the date of the signing of the FA ("garbage, horse, ass, human nothingness, scumbag, ox/scum and spoiled goods"), then to Serbian historian Aleksandar Raković and Prime Minister Dritan Abazović ("Dritan monkey, there's a rabbit in his underpants, there's a di** in his ass, piss on this alleged prime minister, Vučić's a** kisser..."). On the RTCG portal Facebook page, there were individual insults addressed to Dritan Abazović, civil activist Aleksandar Zeković and citizens who protested ("bastards/ox/cattle, komitas lizards"), and one comment spreading national intolerance was noticed as well ("What a piece of sh** nation you are. I value Croats more than you. You will eat stones, you s**ts"), while on the CDM Facebook page, there were controversial comments addressed to Abazović ("traitorous scum, fool, curly dog...") and members of the government ("wretches, bring those bastards down, bring those sh**ts down").

On the official IN4S portal Facebook page, the most insults were directed at Draginja Vuksanović-Stanković ("She will end up in Dobrota [hospital for the mentally ill], harpy, stinker, the b**ch is playing tough, ustasa wh*re...").

3. CASE STUDY – TARGETING DISSENTING OPINION HOLDERS - GORJANC - PRELEVIC AND SPAJIC CASE

After the invitation of the President of Montenegro, Milo Đukanović, to be part of the true team that will check whether the FA with the SPC is in line with the Constitution, the director of the Human Rights Action, Tea Gorjanc-Prelević, and the dean of the Faculty of Law, Aneta Spaić,

became targets of a smear campaign organised by tabloids from of Serbia and portals in Montenegro - IN4S, Press, Borba and Adria. They refused to be part of this team, because the SPC delegated lawyer Velibor Marković, previously known for his homophobic and sexist statements, but they submitted comments on the FA text and constructively contributed to the debate on this text.

IN4S published an article on the topic "(PHOTO) EXCLUSIVE: Tea Gorjanc-Prelević is bothered by the Fundamental Agreement, but not the construction contract with the SPC in the centre of Belgrade", in which Gorjanc is accused of "creating a scandal", and that she and her husband, in addition to being characterised as fighters for human rights, were also characterised as "fighters for square metres". In the text published on IN4S, Spajić was qualified as "Milo's voice in the expert team", and her husband Srđan Darmanović as "a well-known Serbophobe and fighter against God".¹⁴

In Informer's articles, Gorjanc-Prelević was called a "rabid Serb hater", the tabloid claimed that she was in charge of "implementing Serbophobia" and with "obvious evil intentions", and that behind her was "provincial chauvinism nurtured on budget money", that she "hates Serbia and the SPC", that she is a "penthouse komita" and "Milo's expert".

Gorjanc-Prelević filed a lawsuit against the Informer tabloid after, as she claims, "a coordinated and primitive smear campaign." She announces the lawsuit against Informer as the first in a series in which she will defend the integrity of HRA and the right to freedom of expression for the purpose of the rule of law. The campaign of defamation and targeting of dissidents, carried out by a part of the media in Serbia and Montenegro, was also condemned by the Montenegro Media Institute.

Vijesti columnist Ratka Jovanović, in the column "National shame, Ostroga mi!", also criticised Gorjanc-Prelević for the decision not to be part of the team with Marković. The editorial staff of Vijesti came to the defence of the columnist, and Gorjanc-Prelević filed a complaint with Vijesti's Ombudsperson, claiming that the columnist had violated the Code of Journalists of Montenegro. Vijesti Ombudsperson accepted her complaint in its entirety and assessed that columnists, like all journalists, are obliged to adhere to journalistic ethics.

Insulting comments from readers against Gorjanc-Prelević were not noticed in the analysed media, but there were insults and sexist comments on the Vijesti online Facebook page (Satan, cow, pisser, lesbian, where women have a say, there is no joy...).

In that period, it was not noticed that any of the analysed media dealt with this case in detail and thus pointed out the harmful consequences of speech that spreads prejudices, stigmatises and belittles women who are engaged in public work.

14. Will the rest of the Expert Team succeed in "silencing" Milo's "voice" - Aneta Spaić?!, IN4S, July 2022. Available at: bit.ly/3WSN1ks. Accessed on: 9/12/2022.

4. CASE STUDY - MEDIA REPORTING ON CETINJE MASSACRE

The massacre in Cetinje, in which 11 people were killed on 12 August, including the attacker, was the reason for the analysis of the content published in the three most followed online media - two established ones (Vijesti online and CdM) and one right-wing (IN4S), and on the RTCG portal¹⁵.

In addition to the editorial content, in the period from 12 to 16 August, we analysed the comments of readers and the comments of users of the social network Facebook in connection with the published texts and observed the following:

4.1. NO HATE SPEECH IN EDITORIAL CONTENTS

The established media intensively reported on the mass murder in Cetinje, and in the published content there were no elements of hate speech or downplay of this event. In the analysed period, no controversial photos or videos were observed in these media. All three established media published the reactions of political actors, representatives of institutions, diplomatic missions and international organisations, which dominantly expressed sympathy with the victims of the mass murder and their families. The announcements were mainly based on information from reporters on the spot, and later on official information.

Compared to earlier monitoring, no posts with elements of hate speech or downplay of this mass murder were observed on the IN4S portal. This medium based its announcements mainly on texts from regional media, but there was no controversial speech in those announcements. However, there were examples of unverified information without citing the source ("He even made three phone calls while facing death: Whom did Borilović call all the time").

This event caused great concern among citizens and the interest of local, regional and world media. In the first hours after the tragedy, there was a huge demand for information. The media were put to the test of responsibility and humanity when reporting on the biggest mass murder in the recent history of Montenegro.

The established media in Montenegro, which were mostly referred to and quoted by the regional and world media, in the first hours after the tragedy, avoided sensationalism, their own conclusions, they based their reports on the previously available and verified information, and on editorial decisions to carefully filter information obtained from the field, from reporters and from official sources.

15. Using keywords relevant to this event, in these four analysed media we managed to find 88 texts published on the Vijesti portal, 33 on RTCG, 61 on IN4S, 104 on CdM (a total of 286 texts) in a period of 12 to 16 August, 2022.

Such an approach by the established media narrowed the space for speculation and controversial speech, especially in the first hours after the tragedy when they were the only credible channel of communication with the public, because the official channels, the police and the Prosecutor's Office failed.

4.2. STEP FORWARD IN COMMENT MODERATION

On the Vijesti online, CdM and RTCG portals, no readers' comments containing insults, curses, hatred or downplay of the events in Cetinje were observed. Commenting was disabled on most texts or comments were carefully filtered.

And on the IN4S portal, only a few controversial comments were noticed, which were addressed to the people of Cetinje ("Cetinje mental hospital in the open") and Montenegrin Orthodox Church (CPC) Metropolitan Mihailo Dedeić ("Oh sorrow and sin, a blue death certificate, without a cross, in Latin...if only a friar or a hodja said a prayer for the victims but Miraš"). Individual controversial comments in this media were also noticed through the support for the hate speech that journalist Dragan Rosandić uttered on his Facebook profile about the mass murder in Cetinje ("Support for Rosi", "He told the truth in his own way"), while in the comments on the CdM portal, there were insults against Rosandić ("human bottom", "quasi-journalist", "bottom of the bottom of a human being", "inhuman"...)

The media prevented the spread of hatred by limiting commenting or through adequate moderation and showed a responsible attitude when reporting on this mass murder. The small number of disputed comments on the IN4S portal represents a significant improvement compared to earlier monitoring, which showed that this media was inadequately filtering the content posted by its readers.

The media thus showed that they have the potential to address the imposed ethical challenges. The positive practice of temporarily disabling the option of commenting or pre-moderation for socially "sensitive" topics, tragic events, etc., which the editors estimate may cause hate speech or other unacceptable comments, should be the norm.

4.3. RESPONSIBLE MEDIA ON SOCIAL NETWORKS TOO

Not a large number of controversial comments were observed on the Facebook pages of established media. Thus, they have shown a responsible attitude towards filtering the content that their readers publish not only on their websites and in the comment sections, but also on their social media accounts.

Commenting was not allowed on most of the publications of the established media about the mass murder in Cetinje. Only in a few articles about the work of institutions commissioned by the Vijesti and CdM portals were there individual insults against the director of the police and the

leader of URA (“jackass”, “filth”).

A small number of texts from the RTCG portal were published on their Facebook page. No objectionable comments were found.

Individual insults addressed to the people of Cetinje and comments downplaying the massacre were published on the IN4S Facebook page (“Satan entered Cetinje a long time ago”, “That’s probably what happens when you start to drive God out of the city with stones. He leaves and someone else enters”, “Come to your senses, Montenegrin people. You see what the campaign for Cetinje brought”), as well as insults addressed to Nenad Kaluđerović who allegedly shot the attacker (“Ustasa, worthless man, the same one who rejoiced at the death of Amfilohije Radović”, “This one did save people’s lives, but for me he’s a piece of sh*t and that’s that. Who wishes death to another and celebrates the death of Amfilohije, and organises that circus on that crappy Belvedere, f*ck off”), as well as the comments addressed to the attacker (“Scum”, “mental case and a monster”). However, compared to the previous monitoring, overall, there were significantly fewer controversial comments on this Facebook page.

4.4. HATE SPEECH - ROSANDIĆ CASE

Journalist Dragan Rosandić commented on the mass murder in Cetinje and wrote on the Facebook social network that it was “a consequence of several months of komitas’ orgy and the authorities’ failure to respond to this phenomenon”.

The analysed media treated this case differently - the Vijesti online portal did not transmit the integral content of Rosandić’s announcement, but instead explained the context and gave information that the author will be held accountable for what he said. On the other hand, CdM published the disputed message in its entirety with an analysis prepared by the Pobjeda daily newspaper, with interlocutors from the civil sector and institutions, who condemned such messages and explained that it was hate speech.

The IN4S portal only published a statement by the Association of Journalists, which believes that Dragan Rosandić’s statement “does not contain anything offensive or hate speech” and kept silent about the disputed statement and the context in which it was placed – the tragedy in Cetinje.

In this case, the RTCG portal reported only through the announcement of the Prosecutor’s Office that Rosandić will be prosecuted as a misdemeanour. That medium accompanied the text with his comment on Facebook and did not deal with this case in detail. The Prosecutor’s Office assessed that there are no elements of a criminal offense in this case, but they decided that he should be prosecuted as a misdemeanour, for insulting and insolent behaviour, that is, based on Article 7 of the Law on Public Order and Peace.

5. CASE STUDY – JOKOVIĆ CASE – DISCRIMINATION AGAINST THE CHILDLESS

The leader of SNP and the deputy prime minister in technical term, Vladimir Joković, said at the end of the summer, speaking about the MPs of the Democratic Montenegro, that “people without personal achievement” cannot be allowed to exercise power. In a television guest appearance, he said, among other things, that “you can’t vote for someone who doesn’t have their own children”.

The analysed media reported differently on this discriminatory statement.¹⁶

Only the CdM portal indicated that it was a “scandalous statement”. CdM published a series of reactions from political parties and NGOs that condemned Joković’s statement through intensive coverage of this case. However, this media published information integrally, without editorial intervention, the announcement of the Democratic Montenegro, which calls Joković “stupid and insolent”.

Although the Vijesti portal published the controversial statement, this media outlet failed to explain the broader context to the readers, and with a critical editorial review, point out to the readers that the content in question was unacceptable.

Nevertheless, this media published a series of reactions from political and social actors and thus indirectly disassociated itself from the controversial statement. Portals RTCG and IN4S did not publish Joković’s controversial statement.

It was not observed that the established media gave a detailed overview of the growing trend of spreading unacceptable speech, nor did they analyse the consequences that discriminatory and gender stereotyped statements can have on society.

5.1. SUPPORT FOR JOKOVIC IN READERS’ COMMENTS

There was almost no offensive speech or content with elements of hate speech in the reader comment section of established online media. This may mean that the administrators of these media have carefully filtered comments on sensitive topics, as required by the Law on the Media.

However, individual comments supporting Joković’s position and additionally contributing to the spread of discriminatory beliefs were observed on the Vijesti portal and the RTCG portal.

16. Using keywords relevant to these events, we found a total of 40 texts in these four analysed media. 15 texts were published on the Vijesti online portal, 15 on the CdM portal, five texts each on the RTCG and IN4S portals, in the period from 1 September to 10 October.

(“Support for Joković”, “Well, if you don’t have children, you shouldn’t be given to run the country because you won’t make the right decision in case of crises if you don’t have your own children. A man without children and a man with children think differently”, “We’ve had enough of your culti-multi politics that led to negative birth rate and people disappearing. Those who don’t have children should work on that problem, and when they solve it, let them go into politics.”).

Insults against Joković were frequent in the comments of users on the Facebook accounts of the analysed portals Vijesti online, CdM and IN4S (“redneck”, “slime ball”, “sh*t”, “ox”, “fool”, “scum”), while the portal RTCG did not share these texts on its page.

6. CASE STUDY – LGBTIQ PRIDE IN PODGORICA

Hate speech and insults towards members of the LGBTQI community in Montenegro is one of the most frequent types of illegal and controversial speech in Montenegro, and it is intensifying ahead of Pride. That was the reason to analyse the media coverage of the jubilee, tenth Montenegro Pride. Especially in the context of the fact that Pride was preceded by a “prayer for the sanctity of marriage and preservation of family” organised by the Serbian Orthodox Church (SPC), known for its negative attitude towards this community.

While analysing texts¹⁷ published in the period from 1 September to 10 October in the three most followed online media - two established (Vijesti online and CdM) and one right-wing (IN4S), and on the RTCG portal, as well as comments from readers and users of the social network Facebook, the following was observed:

6.1. INAPPROPRIATE WRITING IN EDITORIAL CONTENTS

The analysed media differed in the way they reported on Montenegro Pride and the “SPC prayer” and their approach ranged from conveying statements to publishing reactions and support for these events

In the editorial content of the established media, no insults or elements of hate speech created by the media themselves or sourced from other social actors, and directed against the LGBTQI community, were recorded. These media continuously published the statements of various political and social actors who organised or supported Montenegro Pride.

17. Koristeći ključne riječi relevantne za ove događaje, u ova četiri analizirana medija pronašli smo ukupno 40 tekstova. Na portalu Vijesti online objavljeno je 15 tekstova, portalu CdM 15, portalu RTCG i IN4S po pet tekstova, u periodu od 1. septembra do 10. oktobra.

A critical tone was observed in the reporting of this event on the IN4S portal. This media called the gathering of the LGBTIQ community “the so-called Montenegro Pride”, and described the slogans from that event as “generally inappropriate”, claiming that “human rights are defended at Pride, and religious rights are abolished with the banner “Attend processions in the privacy your own home”.

When it comes to reporting on the “SPC prayer”, all the established media reported on this gathering. There were no insults or elements of hate speech in their editorial content. The analysed media conveyed the reactions of social and political actors who, from the point of view of the protection of human and minority rights, questioned this gathering, and the remarks of the leader of the SPC that “Pride is public preaching of immorality”.

The CdM portal additionally condemned the holding of this meeting (“Devastating: Ministers and MPs at the SPC prayer - human rights fighters only declaratively”) and the participation of representatives of the Government of Montenegro in an event promoting the restriction of human rights and discrimination.

Reporting on this event, IN4S spread insults against the Metropolitan of the Montenegrin Orthodox Church, Mihailo Dedeić. Dedeić previously condemned the SPC’s attitude towards the LGBTIQ community, saying that “SPC Metropolitan Joanikije Mićović attacks minorities”. IN4S then called Dedeić “the director of the non-governmental organization CPC and the leader of disguised persons who impersonate priests in Montenegro”.

6.2. INSULTS AND CALLS FOR VIOLENCE IN READERS’ COMMENTS

On the CdM and RTCG portals, we did not observe any insults against the LGBTIQ community during the analysed period, which means that the administrators were more careful in filtering comments on this sensitive topic. The Law on the Media obliges them to do so, and this obligation is prescribed by the Code of Journalists of Montenegro.

However, contrary to the Law and the Code, on the portal Vijesti online, individual controversial comments were observed in which the rights and freedoms of members of the LGBTIQ community are challenged (“The end of the world is approaching”, “It is normal that you are the gender you are born to. I can feel like Superman or Nikola Tesla, but then they want to put me into an asylum”, “Woe and alas”, “This is the malignant influence of the West”). Also, on the IN4S portal there were offensive comments and calls for violence during Montenegro Pride (“Putin, what are you waiting for”, “It’s not easy when you get a brain disease...”, “After this, the streets where they passed must be sanctified”, “Illness”), and insults against CPC Metropolitan Mihailo Dedić (“Get this mutt out of here already”, “nincompoop”, “idiot... even your own mother doesn’t like you as you are”). The administrators of these media did not administer content on these sensitive topics adequately and in accordance with the Law and the Code.

Recently, the media in Montenegro have been applying the positive practice of temporarily removing the option of commenting or pre-moderation for certain “sensitive” events, tragedies, etc. Such a good practice could become a norm in reporting on issues concerning LGBTIQ community, bearing in mind the vulnerability of this group, social rejection and the fact that its members are most often exposed to hate speech.

6.3. HATRED ON FACEBOOK AS WELL

The analysed media insufficiently filter comments on their accounts on the social network Facebook and thus leave room for users to spread insults further. Thus, on the pages of Vijesti online, CdM, RTCG and IN4S, individual offensive and hateful comments and calls for violence against the LGBTIQ community were observed (“Parade of shame, fornication, debauchery, Sodom and Gomorrah of the 21st century”, “Hell awaits you”, “ Pish, sick people”, “I really feel like beating someone up”, “Buy the children slingshots and let them rock”, “God willing, this is the last one you’ll have”, “Putin, wipe out the entire west. London, Berlin and... have done a lot of evil. This is the downfall of humanity.”), and insults against members of Orthodox religious communities (“Go get help, wretch” and “You scruffy fiend”, “Freaks, pish”, “Boiled heads”).

CONCLUSION

The continuation of the monitoring of four online media in Montenegro showed that there are no examples of offensive, inflammatory speech and hate speech in the editorial content of established media. However, in the right-wing portal IN4S, examples of elements of unacceptable speech were observed in texts or in the titles of texts.

Although the established media and their editorial contents are not the source of hate speech and controversial speech, they still selectively approach this issue and evaluate the appearance of controversial speech in the public space differently in their reports. There is a lack of indiscriminate, critical condemnation of the editorial board in relation to controversial speech and texts that would put an emphasis the harmful consequences of such speech for society.

The analysis of disputed cases indicated that discriminatory attitudes and insults are spread about women and members of the LGBTIQ community, and that it is rare for the media to approach this problem phenomenologically and point out the harmful consequences of this speech for society.

The media have an educational role in raising the awareness of citizens and they have at their disposal various forms in which they can point out the harmful consequences of offensive speech and hate speech. If they avoid reporting on controversial speech or if they do not provide readers

with additional explanation and facts important for understanding, the media risk siding with those who spread unacceptable content and being a channel through which it will spread further.

By reporting on the tragedy in Cetinje, in the first few hours after the event, the observed media showed that they have the potential to be credible and to successfully resolve the ethical dilemmas they were exposed to. Also, with this example, they showed that they can consistently apply legal and ethical rules when it comes to the moderation of readers' comments, but also the management of readers' comments on accounts on social networks.

The positive practice of temporarily disabling the option of commenting or pre-moderation for socially sensitive topics, which the editors judge may cause hate speech or other unacceptable comments, should be the norm.

In relation to the number of approved comments from readers on portals, established media are gradually improving moderation, but the presence of controversial speech in comments is still noticeable. Particularly problematic are comments directed against women engaged in public work, LGBTIQ persons and members of ethnic and national minorities.

Media accounts on social networks, in all analysed cases except for the Cetinje massacre, are full of serious insults, profanity and controversial speech. Media outlets should consider taking responsibility for editorial content on their social media accounts and more carefully filtering user comments. In this way, they would show that they are a barrier to the spread of offensive speech and hate speech in public communication. Otherwise, they risk losing credibility and sanctioning.

LITERATURE AND SOURCES

REGULATIONS

- Code of Journalists of Montenegro, Available at: <https://bit.ly/3mZiL7L>
- Criminal Code of Montenegro ("Official Gazette of the Republic of Montenegro", No. 070/03 of 25 December 2003, 013/04 of 26 February 2004, 047/06 of 25 July 2006, "Official Gazette of Montenegro", No. 040/08 of 27 June 2008, 025/10 of 5 May 2010, 073/10 of 10 December 2010, 032/11 of 1 July 2011, 064/11 of 29. 12. 2011, 040/13 from 13. 8. 2013, 056/13 from 6. 12. 2013, 014/15 from 26. 3. 2015, 042/15 from 29. 7. 2015, 058/15 from 9/10/2015, 044/17 of 6/7/2017, 049/18 of 17/7/2018, 003/20 of 23/1/2020, 026/21 of 8/3/2021).
- Constitution of Montenegro ("Official Gazette of Montenegro", no. 001/07 of 25 October 2007, 038/13 of 2 August 2013).
- Law on the Media ("Official Gazette of Montenegro", No. 46/2010, 40/2011 - Dr. Law, 53/2011, 6/2013, 55/2016, 92/2017 and 82/2020 – other laws).
- Law on Public Order and Peace ("Official Gazette of Montenegro", No. 064/11 of 29 December 2011, 056/20 of 15 June 2020).
- Law on Electronic Media ("Official Gazette of Montenegro", No. 046/10 dated August 6, 2010, 040/11 dated August 8, 2011, 053/11 dated November 11, 2011, 006/13 from 31 January 2013, 055/16 from 17 August 2016, 092/17 from 30 December 2017).

RESEARCH, PUBLICATIONS AND ARTICLES

- Database of rated media of the information verification platform Raskrinkavanje.me. Available at: bit.ly/3h6LaJT
- Bogdanović, Milica, Political and economic foundations of media and communications in Montenegro that spread hate speech, propaganda and misinformation, Montenegro Media Institute, 2020. Available at: bit.ly/3YcEgU3.
- Bursać: Abazović is Vučić's pest who would decapitate Montenegro!, CDM, 7/7/2022. Available at: bit.ly/3CaKZEp.
- Will the rest of the Expert Team succeed in "silencing" Milo's "voice" - Aneta Spaić?!, IN4S, July 2022. Available at: bit.ly/3WSN1ks.
- CLUSIVE: Tea Gorjanc-Prelević is bothered by the Fundamental Agreement, but not the construction contract with the SPC in the centre of Belgrade, IN4S, July 2022. Available at: bit.ly/3YZcg6L.

INSULTS AND HATRED IN MONTENEGRIN MEDIA *part II*

Results of the semi-annual monitoring
of the online media contents

Crna Gora
Ministarstvo javne uprave,
društva i medija

FYERJET DHE URREJTJA NË MEDIAT MALAZEZE

Pjesa e II-të part II

Rezultatet e monitorimit gjashtëmujor të
përmbajtjes në mediat online

Analiza është pjesë e projektit “Diagnoza dhe terapia e lirisë së shprehjes, gjuhës së urrejtjes dhe tensioneve etnike” të realizuar nga Qendra për Demokraci dhe të Drejtat e Njeriut (CEDEM) në bashkëpunim me partnerët, Institutin për Media të Malit të Zi dhe UL info, për të rritur ndërgjegjësimin për dëmshmërinë e përhapjes së gjuhës fyese e të urrejtjes dhe dezinformatave, dhe për një qasje më proaktive për parandalimin dhe eliminimin e formave të tilla të komunikimit të palejuar dhe të paligjshëm. Projekti është bashkëfinancuar nga Ministria e Administratës Publike, Shoqërisë Digjitale dhe Mediave. Analiza është përgjegjësi vetëm e organizatave që e realizojnë projektin dhe nuk reflekton detyrimisht qëndrimet e donatorëve.

FYERJET DHE URREJTJA NË MEDIAT MALAZEZE - pjesa e II-të

Rezultatet e monitorimit gjashtëmujor të përmbajtjes në mediat online

EKIPI AUTORIALO-KËRKIMOR:

Danica Kovaçević, Milica Bogdanović, Teodora Gjurnić, Vesna Rajković-Nenadić

REDAKTOR:

Olivera Nikolić

LEKTOR:

Lida Vukmanović-Tabash

PËRKTHIMI NË GJUHËN ANGLEZE:

Vladimir Vulanović

PËRKTHIMI NË GJUHËN SHQIPE:

Mustafa Canka

DIZAJNI GRAFIK:

Maja Mirković

BOTUES:

Instituti për Media i Malit të Zi
Podgoricë, dhjetor 2022

© Instituti për Media i Malit të Zi dhe autorët

PËRMBAJTJA

1. HYRJE	14
1.1. RRETH HULUMTIMIT	14
1.2. FYERJET DHE GJUHA E URREJTJES NË RREGULLIM DHE VETËRREGULLIM	15
2. 2. ANALIZA E RASTIT – MIRATIMI I MARRËVESHJES THEMELORE ME KISHËN ORTODOKSE SERBE (KOS)	17
2.1. FYERJE TË RRALLA NË PËRMBAJTJEN REDAKSIONALE	17
2.2. SEKSIZËM DHE FYERJE NË KOMENTE TË LEXUESVE	18
2.3. KOMENTE TË DISKUTUESHME ENDE NË FACEBOOK	19
3. ANALIZA E RASTIT – SHËNJESTRIMI I JO BASHKËMENDIMTARËVE RASTET GORJANC-PRELEVIQ DHE SPAIQ	19
4. ANALIZA E RASTIT - RAPORTIMI I MEDIAS MBI MASAKRËN E CETINËS	111
4.1. NË PËRMBAJTJE REDAKSIONALE NUK KA GJUHË TË URREJTJES	111
4.2. NJË HAP PARA NË MODERIMIN E KOMENTEVE	112
4.3. MEDIA TË PËRGJEGJSHME EDHE NË RRJETET SOCIALE	112
4.4. GJUHA E URREJTJES - RASTI ROSANDIQ	113
5. ANALIZA E RASTIT – RASTI JOKOVIQ – DISKRIMINIMI I ATYRE QË NUK KANË FËMIJË	114
5.1. MBËSHTETJE PËR JOKOVIQIN NË KOMENTE TË LEXUESVE	114
6. ANALIZA E RASTIT – MARSHIMI I KRENARISË SË LGBTQ NË PODGORICË	115
6.1. TITUJ JO ADEKUAT NË PËRMBAJTJE REDAKSIONALE	115
6.2. FYERJE DHE THIRRJE PËR DHUNË NË KOMENTE TË LEXUESVE	116
6.3. URREJTJE EDHE NË FACEBOOK	117
7. KONKLuzionET	117
Literatura dhe burimet	119

1. HYRJE

1.1. RRETH HULUMTIMIT

Gjatë viteve të fundit, shoqëria malazeze është përballur me një tendencë në rritje të retorikës ndezëse dhe gjuhës së urrejtjes dhe mediat ballafaqohen me sfida të vazhdueshme etike se si të raportojnë për përmbajtje të papranueshme të përhapura nga aktorë të ndryshëm shoqërorë në komunikimin publik.

Prandaj, Instituti për Media i Malit të Zi (IMMZ) vendosi të shikojë me kujdes gjatë viteve 2022 dhe 2023 se sa gazetarët/et në Mal të Zi i respektojnë rregullat e profesionit kur raportojnë për rastet e përhapjes së fyerjeve, retorikës ndezëse dhe gjuhës së urrejtjes¹.

Qëllimi ynë është të vëmë në dukje raportimin jo adekuat, pa bërë vlerësimin përfundimtar për zbatimin e standardeve profesionale, dhe të theksojmë rëndësinë e respektimit të Kodit të Gazetarëve të Malit të Zi dhe ligjeve kur raportohet për gjuhën fyese, nxitëse dhe të urrejtjes.

Për t'iu përgjigjur pyetjes se *si mediat malazeze online raportojnë për gjuhën fyese, ndezëse dhe të urrejtjes*, ekipi ynë hulumtues identifikoi disa raste/ngjarje/incidente të rëndësishme, të cilat ndodhën në vitin 2022 - nga qershori deri në dhjetor, ndaj aktorëve apo grupeve të ndryshme politike dhe sociale, dhe që përmbajnë fyerje mbi baza kombëtare/fetare/gjinore ose që dyshojmë se përmbajnë elemente të gjuhës së urrejtjes. Në përzgjedhjen e rasteve për analizë, theksi është vënë edhe në aspektin gjinor, pra në fyerjet me bazë gjinore dhe gjuhën e urrejtjes.

Duke ndjekur kriteret e rëndësisë dhe lexueshmërisë, ne analizuam përmbajtjen e publikuar në katër media online:

- tre të etabluara²: Vijesti online, CdM dhe Portali i Radio-Televizionit të Malit të Zi (RTCG)
- portali IN4S, i cili nuk është i regjistruar në regjistrin mediatik të Ministrisë së Kulturës dhe Medias, dhe në hulumtimet e mëparshme është njohur si media që përhap dezinformata dhe propagandë³.

1. Gjuha e urrejtjes është një term që përdoret në një kuptim më të ngushtë për veprën penale të nxitjes së urrejtjes dhe intolerancës etnike, racore dhe fetare, kurse në kuptim më të gjerë si nocion për fjalimin publik të papranueshëm në shoqëri, që përhap paragjykime, stigmatizon dhe nënçmon grupe të caktuara shoqërore, veçanërisht popujt pakicë dhe grupet vulnerabël.

2.. Mediat e etabluara i përkufizojmë si media që, përmes një periudhe të gjatë të prodhimit të përmbajtjes mediatike, janë bërë një burim i rëndësishëm informacioni dhe një vend diskutimi për tema me interes publik. Media që kanë një audiencë, ndikim dhe burime të konsiderueshme. Për nevojat e kësaj analize, ne kemi përfshirë portalin Vijesti online, CDM dhe portalin e Radio-Televizionit të Malit të Zi (RTCG) në këtë kategori.

3. Baza e mediave të vlerësuara, platformat për verifikimin e informatave Raskrinkavanje.me. E qasshme në: bit.ly/3h6LaJT Bogdanović, Milica, Themelet politike dhe ekonomike të mediave dhe komunikimeve në Mal të Zi që përhapin gjuhën e urrejtjes, propagandën dhe dezinformatat, Instituti për Media i Malit të Zi, 2020. E qasshme në: bit.ly/3YcEgU3. Qasur më: 8 dhjetor 2022.

Për secilin rast të përzgjedhur për të cilin kanë raportuar mediat, IMMZ ka analizuar përmbajtjen redaksionale dhe komentet e lexuesve. Ne kemi monitoruar edhe postimet e mediave të analizuara në llogaritë e tyre në Facebook, sepse në hulumtimet e mëparshme rrjetet sociale janë njohur si kanale për përhapjen e gjuhës së urrejtjes, dezinformimit dhe propagandës.

Hulumtimi është realizuar në kuadër të projektit “Diagnoza dhe terapia e lirisë së shprehjes, gjuhës së urrejtjes dhe tensioneve etnike”, i cili realizohet nga Qendra për Demokraci dhe të Drejta të Njeriut (CEDEM), IMMZ dhe UL info, me qëllim rritjen e vetëdijes për dëmshmerinë e përhapjes së gjuhës fyese, gjuhës së urrejtjes dhe dezinforma.

1.2. FYERJET DHE GJUHA E URREJTJES NË RREGULLIM DHE VETËRREGULLIM

Kufijtë e lirisë së shprehjes, përveç legjislacionit të brendshëm, përcaktohen nga standardet ndërkombëtare që kanë përparësi ndaj legjislacionit kombëtar. Megjithatë, çdo kufizim i lirisë së shprehjes duhet të zbatohet në mënyrë restriktive, respektivisht çdo ndërhyrje në lirinë e shprehjes duhet të plotësojë kushtet e caktuara.

Bazuar në nenin 10 të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut⁴, liria e shprehjes mund të kufizohet për shkak të interesave të sigurisë kombëtare, integritetit territorial ose sigurisë publike, për të parandaluar prishjen e rendit ose krimin, për të mbrojtur shëndetin ose moralin, për të mbrojtur reputacionin ose të drejtat e të tjerëve, për të parandaluar zbulimin e informacioneve të marrë në fshehtësi ose për të ruajtur autoritetin dhe paanshmërinë e gjyqësorit.

Përveç kësaj, Kushtetuta⁵ dhe ligjet e Malit të Zi ndalojnë përhapjen e urrejtjes dhe intolerancës mbi çdo bazë. Për ata që nxisin dhunë ose urrejtje ndaj një grupi ose pjesëtari të një grupi të përcaktuar në bazë të racës, ngjyrës së lëkurës, fesë, origjinës, përkatësisë shtetërore ose etnike, Kodi Penal parashikon dënim me burg nga gjashtë muaj deri në pesë vjet.⁶ Kodi Penal përmban disa vepra të tjera të cilat mund të klasifikohet si gjuhë e urrejtjes, siç janë diskriminimi racor

4. Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut. E qasshme në: <https://bit.ly/2WULrVW>. Qasur më: 21. 7. 2022

5. Secili ka të drejtën e lirisë së shprehjes me fjalë, fjalë të shkruar, fotografi ose mjete të tjera. E drejta e lirisë së shprehjes mund të kufizohet vetëm nga e drejta e tjetrit për dinjitet, reputacion dhe nder dhe nëse kërcënohet morali publik ose siguria e Malit të Zi. Neni 47, Kushtetuta e Malit të Zi (“Fletorja Zyrtare e Malit të Zi”, nr. 001/07 e datës 25 tetor 2007, 038/13 e datës 2 gusht 2013). Nuk ka censurë në Mal të Zi. Gjykata kompetente mund të pengojë shpërndarjen e informacionit dhe ideve përmes mjeteve të informimit publik vetëm nëse kjo është e nevojshme për qëllime të: parandalimit të thirrjeve për përmbyshjen me dhunë të rendit të vendosur me Kushtetutë; ruajtja e integritetit territorial të Malit të Zi; parandalimi i përhapjes së luftës ose nxitjes së dhunës ose kryerjes së një veprë penale; parandalimi i përhapjes së urrejtjes ose diskriminimit racor, etnik dhe fetar. Neni 50 i Kushtetutës së Malit të Zi (“Fletorja Zyrtare e Malit të Zi”, nr. 001/07 e datës 25 tetor 2007, 038/13 e datës 2 gusht 2013). E qasshme në: <https://bit.ly/3zP5h2e>. Qasur më: 20.6.2022.

6. Neni 370 i Kodit Penal të Malit të Zi (“Fletorja Zyrtare e Republikës së Malit të Zi”, nr. 070/03, e datës 25 dhjetor 2003, 013/04 e datës 26 shkurt 2004, 047/06 e datës 25 korrik 2006, “Fletorja Zyrtare e Malit të Zi”, nr. 040/08 e datës 27.6.2008, 025/10 e datës 5.5.2010, 073/10 e datës 10.12.2010, 032/11 e datës 1.7.2011, 064/11 e datës 1.7.2011, 064/11 e datës 5.5.2010, 064/11 e datës 5.5.2010. e datës 13.8.2013, 056/13 e datës 6. 12. 2013, 014/15 e datës 26. 3. 2015, 042/15 e datës 29. 7. 2015, 058/15 e datës 9. 10.2015, 044/17 e datës 6.7.2017, 049/18 e datës 17.7.2018, 003/20 e datës 23.1.2020, 026/21 e datës 8.3.2021. E qasshme në: <https://bit.ly/2Y6bhHd>. Qasur më: 20.6.2022.

dhe diskriminimi tjetër. Këtë çështje e trajton edhe Ligji për Rendin dhe Qetësinë Publike, i cili përcakton se kushdo që fyen një person tjetër në një vend publik me fjalë, mbishkrim, shenjë ose në ndonjë mënyrë tjetër për shkak të përkatësisë etnike, racore ose fetare, prejardhjes etnike ose karakteristikës tjetër personale, do të dënohet për kundërvajtje me gjobë prej 250 euro deri në 1.500 euro ose me burgim deri në 60 ditë.⁷

Ligji ynë për Ndalimin e Diskriminimit e përkufizon gjuhën e urrejtjes si çdo formë të shprehjes së ideve, pohimeve, informacioneve dhe opinioneve që përhap, shkakton, nxit ose justifikon diskriminimin, urrejtjen ose dhunën ndaj një personi ose grupi personash për shkak të karakteristikave të tyre personale, ksenofobinë, urrejtjen racore, antisemitizmin ose forma të tjera urrejtjeje të bazuara në intolerancë, duke përfshirë intolerancën e shprehur në formën e nacionalizmit, diskriminimit dhe armiqësisë ndaj pakicave.

Për më tepër, çdo sjellje e padëshiruar, duke përfshirë shqetësimin përmes mbikëqyrjes audio dhe video, pajisjeve celulare, rrjeteve sociale dhe internetit, që ka për qëllim ose pasojë cenimin e dinjitetit personal, shkaktimin e frikës, ndjenjës së poshtërimit ose fyerjes. ose të krijojë një mjedis armiqësor, poshtërues ose abuziv, konsiderohet diskriminim.

Edhe Ligji për Media ndalon publikimin e informacionit që shpreh ide, pohime dhe opinione që shkaktojnë, përhapin, nxisin ose justifikojnë: diskriminimin, urrejtjen ose dhunën ndaj një personi ose grupi personash racore, antisemitizmi ose forma të tjera të urrejtjes të bazuara në intolerancë, duke përfshirë intolerancën e shprehur në formën e nacionalizmit, diskriminimit dhe armiqësisë ndaj popujve pakicë dhe komuniteteve të tjera pakicave nacionale.⁸

Gjithashtu, mediat online janë të detyruara të heqin pa vonesë një koment që përfaqëson përmbajtje qartësisht të paligjshme dhe jo më vonë se 60 minuta nga momenti kur mësohet për të ose nga marrja e denoncimit nga një person tjetër se përmbajtja është e paligjshme.⁹ Po ashtu, sipas Ligjit për Mediat Elektronike, shërbimet e mediave audio-vizuale nuk mund të nxisin urrejtje ose diskriminim në bazë të racës, përkatësisë etnike, ngjyrës së lëkurës, gjinisë, gjuhës, fesë, bindjes politike ose tjetër, origjinës kombëtare ose shoqërore, gjendjes pronësore, anëtarësisë në sindikatë, arsimit, pozitës shoqërore, statusit martesor ose familjar, moshës, gjendjes shëndetësore, paaftësisë, trashëgimisë gjenetike, identitetit gjinor ose orientimit seksual.¹⁰ Ligji parashikon gjobë nga 500.00 deri në gjashtë mijë euro për një person juridik nëse transmeton një program që nxjerr në pah dhe mbështet dhunën, varësinë nga droga ose sjellje të tjera kriminale.

Çështja e gjuhës së urrejtjes trajtohet shprehimisht në udhëzimet për parimin 4 të Kodit të Gaze-tarëve të Malit të Zi, ku thuhet se media nuk duhet të publikojë materiale që do të shkaktonin

7. Neni 19 i Ligjit për Rendin dhe Qetësinë Publike ("Fletorja Zyrtare e Malit të Zi", nr. 064/11, e datës 29.12.2011, 056/20, e datës 15.06.2020). E qasshme në: <https://bit.ly/3zP5D94>. Qasur më: 20.6.2022.

8. Neni 36 i Ligjit për Media ("Fletorja Zyrtare e Malit të Zi", nr. 46/2010, 40/2011 – ligji tj., 53/2011, 6/2013, 55/2016, 92/2017 dhe 82/2020 – ligji tj.). E qasshme në: <https://bit.ly/3Dtv95U>. Qasur më: 17.6.2022.

9. Neni 26 i Ligjit për Media ("Fletorja Zyrtare e Malit të Zi", nr. 46/2010, 40/2011 – ligji tj., 53/2011, 6/2013, 55/2016, 92/2017 dhe 82/2020 – ligji tj.). E qasshme në: <https://bit.ly/3Dtv95U>. Qasur më: 17.6.2022.

10. Neni 48 i Ligjit për Mediat Elektronike ("Fletorja Zyrtare e Malit të Zi", nr. 046/10 e datës 6 gusht 2010, 040/11 e datës 8 gusht 2011, 053/11 e datës 11 nëntor 2011, 006/13 e datës 31 janar 2013, 055/16 e datës 17 gusht 2016, 092/17 e datës 30 dhjetor 2017). E qasshme në: <https://bit.ly/3ARhvJ6>. Qasur më: 17.6.2022.

përhapjen e armiqësisë dhe urrejtjes dhe duhet të kenë kujdes të veçantë që të mos kontribuojnë në përhapjen e urrejtjes në çfarëdo mënyre kur raporton për ngjarje ose dukuri që përmbajnë elemente urrejtjeje.¹¹ Kodi parashikon gjithashtu që mediat online duhet të përcaktojnë rregullat e tyre të brendshme për komentet e lexuesve që synojnë shmangien e përbajtjeve të paligjshme dhe joetike, duke respektuar plotësisht lirinë e shprehjes.

Në kapitujt në vijim do të paraqesim analizën e disa rasteve, si dhe rekomandimet për vendim-marrësit, përfaqësuesit e komunitetit mediatik dhe sektorit civil, të cilat mund të jenë bazë për veprimet e tyre në të ardhmen në fushën e parandalimit të përhapjes së përbajtjes së papranueshme dhe parandalimin e saj.

2. ANALIZA E RASTIT - MIRATIMI I MARRËVESHJES THEMELORE ME KISHËN ORTODOKSE SERBE (KOS)

Në fillim të korrikut qeveria miratoi propozimin e Kontratës Themelore (KTH) me KOS, e cila u nënshkrua një muaj më vonë. Në miratimin e këtij dokumenti nuk morën pjesë të gjithë ministrat e Qeverisë së Dritan Abazoviqit, gjë që hapi debat publik nëse kishte kuorum për miratimin e KTH-së në Qeveri. Me gjithë reagimin e ashpër të një pjese të opinionit dhe mungesën e debatit publik, kryeministri Dritan Abazović nënshkroi KTH-në me patriarkun e KOS Porfirije në Podgoricë. Kjo ngjarje nuk u njoftua dhe përveç televizionit kishtar, asnjë përfaqësues i mediave nuk mori pjesë në të, edhe pse është një dokument me rëndësi strategjike që polarizon thellësisht shoqërinë malazeze.

Kjo ka qenë arsyeja e analizës së përbajtjes së publikuar në tre mediat më të vizituara online - dy të etabluara (Vijesti online dhe CdM) dhe një me orientim djathtas (IN4S), si dhe në portalin e Shërbimit Publik¹². Krahas përbajtjes redaksionale, në periudhën nga 7 deri më 9 korrik dhe më 3 gusht kemi analizuar komentet e lexuesve dhe komentet e përdoruesve të rrjetit social Facebook që kanë të bëjnë me tekstet e publikuara dhe kemi vërejtur si vijon:

2.1. FYERJE TË RRALLA NË PËRMBAJTJEN REDAKSIONALE

11. The Code of Journalists of Montenegro. Available at: <https://bit.ly/39DvF8k>. Accessed on: 11 June, 2022.

12. Using keywords relevant to this event, in these four analysed media we found a total of 43 texts - 29 texts published on the Vijesti portal, 11 on RTCG, 18 on IN4S, 46 on CdM, in the period from 7 to 9 July and during 3 August.

Në përmbajtjen redaksionale të mediave të analizuar nuk kishte elemente të gjuhës së urrejtjes. Mediat raportuan për atë dokument në mënyra të ndryshme në përputhje me politikat e tyre redaksionale. Në periudhën e analizuar, portali *CdM* publikoi një opinion të Dragan Bursaqit, i cili e quajti kryeministrin Abazović “dëmtar i Vuçiqit”¹³. Kjo përmbajtje ishte arsyeja për vazhdimin e përhapjes së fyerjeve në komentet e lexuesve të cilët me atë fjalë e emërtuan kryeministrin Abazović.

Ndonëse mediat e etabluara publikuan edhe reagimet e përfaqësuesve të qeverisë që mbështetën nënshkrimin e KTH, portalet *CdM* dhe *RTCG* u dominuan nga mesazhet kundër nënshkrimit të KTH, kritikën ndaj qeverisë nga politikanë, aktivistë dhe opinionistë që kanë kritikuar aktivitetet e KOS në Mal të Zi për një kohë të gjatë. Nga ana tjetër, portali *IN4S* publikoi më së shumti mesazhe nga parti që janë të afërta me KOS dhe që mbështesin nënshkrimin e KTH. Mesazhet e kundërshtarëve të KTH dhe kritikëve të KOS u përcollën me ton tallës (gruaja më e famshme komite kërcënoi Abazovićin, Pura dhe liberalët kanë “ngrenë shtizat”, Vuksanović-Stanković në një delir juridik, Nikoliq i hutuar).

Mediat, duke raportuar, inkurajuan kritikën e dëshiruara sociale ndaj autoriteteve dhe kishës për këtë çështje të rëndësishme sociale. Kritikën ndonjëherë ishin të ashpra, por pa elemente të gjuhës së urrejtjes. Megjithatë, mediat e etabluara favorizuan pikëpamjet dhe opinionet që ishin në linjë me politikën e tyre redaksionale dhe humbën shansin për të hapur debatin shoqëror dhe për të përballur drejtpërdrejt pikëpamjet e ndryshme për një çështje kaq të rëndësishme. Një qasje e tillë në terma afatgjatë dobëson rolin e rëndësishëm të medias në shoqëri, “getoizon” audiencën në qarqet e mendjenjtëve, gjë që çon në polarizim shtesë në shoqëri.

2.2. SEKSIZMI DHE FYERJET NË KOMENTET E LEXUESVE

Numri më i madh i komenteve të diskutueshme në periudhën e analizuar është vërejtur në portalin *IN4S*. Ato komente përmbanin ofendime të ndryshme drejtuar politikanëve dhe komentet më të ashpra i drejtoheshin Draginja Vuksanovićit (Draginja për terapi, E lajthitur, Kush pyet për ty është sorrë më e madhe se ti, Mrzinja, E çmendur, Pse KOS nuk e shkishëron këtë të keqe, Është harbi tërësisht...). Janë vërejtur komente që kontestojnë identitetin malazet (“Mali i Zi është krijuar nga KOS”, “Le të jetë e përjetshme Boka serbe”, “Boka e pavarur serbe”...), gjë që tregon se kjo media nuk i moderon komentet në përputhje me Ligjin dhe Kodin.

Nga ana tjetër, në mediat e etabluara ka pasur dukshëm më pak komente ofenduese, por megjithatë shembuj individualë janë vërejtur në portalin *Vijesti* online drejtuar Draginja Vuksanović-Stanković (“Sa poshtë ke rënë e zeza Draginjë”, “Moj grua e frustruar, çfarë di ti tjetër përveç të bësh fotografi, nuk kupton asgjë tjetër”...) dhe në portalin *CdM* kundër liderit të URA-së Dritan Abazović (“dëmtar”, “hienë”, “e keqe e paparë”, “bastard”). Kjo do të thotë se mediat e etabluara moderojnë komentet, por gjithsesi jo me mjaft kujdes, duke i lënë hapësirë lexuesve të shpërndajnë ofendime.

13. Bursać: Abazović is Vučić's pest who would decapitate Montenegro!, *CDM*, 7/7/2022. Available at: bit.ly/3CaKZEp. Accessed on: 9/12/2022.

Edhe pse personazhet publikë janë të detyruar të durojnë një shkallë më të madhe kritikash në krahasim me qytetarët e tjerë, media duhet të marrë më shumë parasysh komentet e urrejtjes drejtuar grave - personazheve publike, sepse ato janë të bazuara në gjini, forcojnë stereotipat dhe ndryshimin e ndërgjegjësimit për rolet shoqërore dhe mund të kenë një efekt dekurajues në angazhimin e tyre publik.

2.3. KOMENTE TË DISKUTUESHME ENDE NE FACEBOOK

Në krahasim me komentet e lexuesve në portalet, në faqet në Facebook të mediave të analizuar është vërejtur një numër dukshëm më i lartë i komenteve të diskutueshme, gjë që tregon se mediat nuk e filtrojnë mjaftueshëm atë përmbajtje.

Në faqen e *Facebook-ut* të portalit *Vijesti*, komente dhe ofendime seksiste drejtuar opinionistes Ratka Jovanović-Vukotić ("Shporru Ratka o fëlliqësirë", "e trashë dhe analfabe, grua e sëmurë") dhe ministres Jovana Marović ("kush është kjo grabujë, fshesë e preparuar, përbindësh, ... , pelë, karikaturë, patë..."). Fyerje u drejtuan edhe ndaj një grupi qytetarësh që protestuan kundër miratimit të KTH ("bastardë, fekale, fundërri, neveri, shpëlarë, bastardë komunistë, idiot..."). Ka pasur edhe komente të diskutueshme drejtuar partive politike (PDS dhe PSD) e posaçërisht deputetit Rashko Konjević në datën e nënshkrimit të KTH ("*shpëlarë, kalë, gomar, një asgjë njerëzore, fundërri, "Ranja tranja", kalë/ llum dhe asgjë mall*"), pastaj historianit serb Aleksandar Raković dhe kryeministrit Dritan Abazović ("*Dritan majmuni, ka lepur në mbathje, ka një **** në bythë, kryeministër i pshurrur, bythëlëpirësi i Vuçiqit ..*"). Në faqen e portalit RTCG në Facebook, ka pasur fyerje individuale drejtuar Dritan Abazovićit, aktivistit civil Aleksandar Zeković dhe qytetarëve që kanë protestuar ("bastardë/gjedh/bagëti, hardhuca Komite"), si dhe është vërejtur një koment që përhap intolerancën kombëtare ("Çfarë komb muti jeni ju. I vlerësoj kroatet më shumë se ju. Do të hani gurë, ndyrësira"), ndërsa në faqen e CDM-së në Facebook janë vërejtur komente të diskutueshme drejtuar Abazovićit ("mbeturinë tradhtare, budalla, qen kaçurrel...") dhe anëtarëve të Qeverisë ("mjera, rrëzoni shpëlarët, rrëzoni ndyrësirat").

Në faqen zyrtare të portalit *IN4S në Facebook*, më së shumti ofendime janë drejtuar ndaj Draginja Vuksanović-Stanković ("Do të përfundojë në Dobrotë, Lavire, Qelbësirë, ... , kurvë ustashe...").

3. SHËNJESTRIMI I JO BASHKËMENDIM-TARËVE - RASTET GORJANC - PRELEVIQ DHE SPAIQ

Pas ftesës së Presidentit të Malit të Zi, Milo Gjukanović, që të jenë pjesë e ekipit juridik që do të kontrollojnë nëse KTH me KOS është në përputhje me Kushtetutën, drejtorja e Aksionit për

të Drejtat e Njeriut, Tea Gorjanc-Preleviq dhe dekania e Fakultetit Juridik, Aneta Spaiq, u bënë shënjestër e një fushate përbaltjeje të organizuar nga gazetatat bulevardeske nga Serbia dhe portalet në Mal të Zi - *IN4S*, *Press*, *Borba* dhe *Adria*. Ata refuzuan të ishin pjesë e këtij ekipi, sepse KOS delegoi avokatin Velibor Markoviq, i njohur më parë për deklaratat e tij homofobike dhe seksiste, por ata dhanë vërejtjet për tekstin e KTH dhe dhanë kontributin konstruktiv në debatin për këtë tekst.

IN4S ka publikuar një artikull me temën "(FOTO) EKSKLUZIVE: Tea Gorjanc-Preleviq e shqetëson kontrata themelore, por jo edhe kontrata me KOS për ndërtesën në qendër të Beogradit"¹⁴, në të cilën Gorjanc akuzohet për "krijimin e skandalit" dhe se ajo dhe bashkëshorti i saj, përveç luftëtarëve për të drejtat e njeriut, karakterizohen edhe si "luftëtarë për metër katror". Në tekstin e publikuar në *IN4S*, Spaiq cilësohej si "zëri i Millos në ekipin e ekspertëve", ndërsa bashkëshorti i saj Srgjan Darmanoviq si "një serbofob i njohur dhe njëri pa fe"¹⁵.

Në tekstet e *Informer-it*, Gorjanc-Preleviq u quajt një "urrejtëse e zjarrtë e serbeve", u pretendua se ajo ishte përgjegjëse për "zbatimin e serbofobisë" me "qëllime të dukshme të liga", dhe se pas saj ishte "shovinizmi provincial i ushqyer me paratë e buxhetit", dhe se ajo "e urren Serbinë dhe KOS", është "penthouse komite" dhe "eksperte e Millos".

Gorjanc-Preleviq ngriti një padi kundër gazetës bulevardeske *Informer* pas, siç pretendon ajo, "një fushate baltosje të koordinuar dhe primitive". Padinë kundër *Informer-it* e paralajmëron si të parën në seri, me të cilat do të mbrojnë integritetin e organizatës dhe të drejtën e lirisë së shprehjes për qëllime të sundimit të ligjit. Instituti për Media i Malit të Zi dënoi fushatën e baltosjes dhe shënjestrimin e atyre që mendojnë ndryshe të kryer nga një pjesë e mediave në Serbi dhe Mal të Zi.

Edhe opinionistja e *Vijesti*, Ratka Jovanoviq, në opinionin "Turp kombëtar, pasha Ostrogun!", ka kritikuar Gorjanc-Preleviq për vendimin që të mos jetë pjesë e ekipit me Markoviqin. Redaksia e *Vijesti* doli në mbrojtje të opinionistes, kurse Gorjanc-Preleviq parashtroi një [ankesë](#) tek Ombudspersoni i *Vijesti*, duke pretenduar se opinionistja kishte shkelur Kodin e Gazetarëve të Malit të Zi. Ombudspersoni i *Vijesti* [e pranoi në tërësi ankesën e saj](#) dhe vlerësoi se opinionistja, si të gjithë gazetarët, është e detyruar t'i përmbahen etikës gazetareske.

Në mediat e analizuara nuk janë vërejtur komente fyese nga lexuesit ndaj Gorjanc-Preleviq, por në faqen e *Facebook-ut* të *Vijest online* ka pasur ofendime dhe komente seksiste (shejtane, pelë, shurrake, lezbike, ku femrat pyeten më mirë mos të ketë shtëpi...).

Në atë periudhë nuk u vu re që ndonjë nga mediat e analizuara është marr me këtë rast në detaj dhe ka vënë në dukje pasojat e dëmshme të gjuhës që përhap paragjykime, stigmatizon dhe nënçmon gratë që merren me punë publike.

14. (FOTO) EKSKLUZIVNO: Tei Gorjanc-Preleviq smeta Temeljini, ali ne i građevinski ugovor sa SPC u centru Beograda, *IN4S*, korrik 2022. E qasshme në: bit.ly/3YZcg6L. Qasur më: 9. 12. 2022.

15. Da li će ostatak Ekspertskog tima uspjeti da „utiša“ Milov „glas“ – Aneta Spaić?!, *IN4S*, korrik 2022. E qasshme në: bit.ly/3WSN1ks. E qasur më: 9. 12. 2022

4. RAPORTIMI I MEDIAS PËR MASAKRËN E CETINËS

Masakra në Cetinë, në të cilën më 12 gusht u vranë 11 persona, përfshirë edhe sulmuesin, ishte arsyeja e analizës së përmbajtjes së publikuar në tre mediat më të vizituara online - dy të etabluara (*Vijesti online* dhe *CdM*), një i djathtë (*IN4S*), dhe në portalin RTCG¹⁶.

Krahas përmbajtjes redaksionale, në periudhën 12-16 gusht kemi analizuar komentet e lexuesve dhe të përdoruesve të rrjetit social Facebook në lidhje me tekstet e publikuara dhe kemi vërejtur si vijon:

4.1. NUK KA GJUHË TË URREJTJES NË PËRMBAJTJEN REDAKSIONALE

Mediat e njohura kanë raportuar intensivisht për vrasjen masive në Cetinë dhe në përmbajtjen e publikuar nuk ka pasur elemente të gjuhës së urrejtjes apo relativizim të kësaj ngjarje. Në periudhën e analizuar, asnjë foto apo video e diskutueshme nuk është vërejtur në këto media. Të tre mediat e etabluara publikuan reagimet e aktorëve politikë, përfaqësuesve të institucioneve, misionëve diplomatike dhe organizatave ndërkombëtare, të cilat në mënyrë dominuese shprehën ngushëllimet për viktimat e vrasjes masive dhe familjet e tyre. Njoftimet bazoheshin kryesisht në informacionet nga gazetarët në vendngjarje, e më pas në informacione zyrtare.

Në krahasim me monitorimet e mëparshme, në portalin IN4S nuk janë vërejtur përmbajtje me elemente të gjuhës së urrejtjes apo relativizimit të kësaj vrasjeje masive. Ky media i ka bazuar njoftimet e tij kryesisht në tekstet e mediave rajonale, por në ato përmbajtje nuk ka pasur gjuhë të diskutueshme. Megjithatë, kishte shembuj të informacioneve të paverifikuara pa përmendur burimin ("Ai bëri tre telefonata gjatë vrasjeve: Kë telefoni Boriloviq?").

Kjo ngjarje shkaktoi ankth të madh te qytetarët dhe interesimin e mediave lokale, rajonale dhe botërore. Në orët e para pas tragjedisë kishte një kërkesë të madhe për informacion. Mediat u vunë në provë të përgjegjësisë dhe humanizmit kur raportuan për vrasjen masive më të madhe në historinë e re të Malit të Zi.

Mediat e etabluara në Mal të Zi, të cilat më së shumti u referuan dhe u cituan nga mediat rajonale dhe botërore, në orët e para pas tragjedisë, shmangën sensacionalizmin, konkluzionet e tyre,

16. Duke përdorur fjalët kyçe të rëndësishme për këtë ngjarje, në këto katër media të analizuar kemi arritur të gjejmë 88 tekste të publikuara në portalin Vijesti, 33 në RTCG, 61 në IN4S, 104 në CdM (gjithsej 286 tekste) në një periudhë prej 12 deri më 16 gusht 2022.

raportimet e tyre i bazuan në informacionet e disponueshme dhe të verifikuara më parë, vendimet redaksionale që me kujdes të filtrojnë informacionin e marrë nga terreni, nga gazetarët dhe nga burimet zyrtare.

Një qasje e tillë e mediave të etabluara ngushtoi hapësirën për spekulime dhe gjuhë të diskutueshme, sidomos në orët e para pas tragjedisë kur ishin i vetmi kanal i besueshëm i komunikimit me publikun, sepse kanalet zyrtare, policia dhe prokuroria, dështuan.

4.2. NJË HAP PARA NË MODERIMIN E KOMENTEVE

Në portalet *Vijesti online*, *CdM* dhe *RTCG* nuk janë vërejtur komente të lexuesve që përmbajnë fyerje, sharje, urrejtje apo relativizim të ngjarjes në Cetinë. Komentimi u çaktivizua në shumicën e teksteve ose komentet u filtruan me kujdes.

Edhe në portalin *IN4S* u vunë re vetëm disa komente të diskutueshme, të cilat iu drejtuan cetinasve ("Cetina - spitali psikiatrik në të hapur") dhe mitropolitit Kishës Ortodokse Malazeze (KOM) Mihaillo Dedeiq ("Pikëllim dhe gjynah, pa kryq, me lajmërim vdekjeje ngjyrë kaltër, në alfabet latin...ta kishin bërë të paktën prifti katolik ose hoxha shërbimin fetar e jo Mirashi"). Komentet e diskutueshme individuale në këtë media janë vërejtur edhe përmes mbështetjes për gjuhën e urrejtjes që gazetari Dragan Rosandiq ka shkruar në profilin e tij në Facebook për vrasjen masive në Cetinë ("Mbështetje për Rosin", "Ai tha të vërtetën në mënyrën e tij"), ndërsa në komentet në portalin *CdM*, kishte fyerje ndaj Rosandiqit ("fundërrina e njeriut", "kuazi-gazetar", "fondi i fundit i genes njerëzore", "çnjerëzor"...)

Mediat parandaluan përhapjen e urrejtjes duke kufizuar komentet apo me moderimin adekuat dhe treguan një qëndrim të përgjegjshëm kur raportuan për këtë vrasje masive. Numri i vogël i komenteve të kontestuara në portalin *IN4S* paraqet progres të konsiderueshëm krahasuar me monitorimin e mëparshëm, i cili tregoi se kjo media filtron në mënyrë joadekuate përmbajtjen e lexuesve.

Mediat kështu treguan se kanë potencial për të adresuar sfidat etike të imponuara. Praktika pozitive e çaktivizimit të përkohshëm të opsionit të komentimit ose paramoderimi për tema shoqërore "të ndjeshme", ngjarje tragjike dhe të ngjashme, të cilat sipas redaktorëve mund të shkaktojnë gjuhë urrejtjeje ose komente të tjera të papranueshme, duhet të jetë rregull.

4.3. MEDIA PËRGJEGJËSE EDHE NË RRJETET SOCIALE

Një numër i madh i komenteve të diskutueshme nuk janë vërejtur as në faqet në *Facebook* të mediave të etabluara. Duke vepruar kështu, ata kanë treguar një qëndrim të përgjegjshëm ndaj filtrimit të përmbajtjes që lexuesit e tyre publikojnë jo vetëm në faqet e tyre dhe në seksionet e komenteve, por edhe në llogaritë e tyre në rrjetet sociale.

Në shumicën e publikimeve të mediave të etabluara për vrasjen masive në Cetinë nuk u lejua komentimi. Vetëm në disa tekste për punën e institucioneve në portalet *Vijesti* dhe *CdM* vërehen fyerje individuale ndaj drejtorit të policisë dhe drejtuesit të URA-së (“gomar”, “shpëlarë”).

Një numër i vogël tekstesh nga portali *RTCG* u publikua në faqen e tyre në *Facebook*. Nuk u gjetën komente të diskutueshme.

Ofendime individuale drejtuar banorëve të Cetinës dhe komente që relativizojnë masakrën u publikuan në faqen e *IN4S* në *Facebook* (“Shejtani ka hyrë në Cetinë shumë kohë më parë”, “Kjo me gjasë ndodh kur me gurë fillon ta dëbosh Zotin nga qyteti. Ai del dhe hyn dikush tjetër”, “Mësoni mend o popull malazezë. E shihni se çfarë solli *komitimi* në Cetinë”), si dhe fyerjet e drejtuara ndaj Nenad Kalugjeroviqit që gjoja qëlloi sulmuesin (“Ustashë, mall i keq, që u gëzua për vdekjen e Amfillohije Radoviqit”, “Ky vërtet shpëtoi jetë njerëzish, por për mua është mut dhe pikë. Kush do vdekjen e një tjetri dhe feston vdekjen e Amfillohiies, dhe organizon atë cirk në atë Belveder të qelbur, të shporret në 100 p.s.”, si dhe komentet drejtuar sulmuesit (“Fundërrri”, “i çmendur dhe përbindësh”). Mirëpo, në krahasim me monitorimin e mëparshëm, në përgjithësi ka pasur dukshëm më pak komente të diskutueshme në këtë faqe në *Facebook*.

4.4. GJUHA E URREJTJES - RASTI ROSANDIQ

Gazetari Dragan Rosandiq ka komentuar vrasjen masive në Cetinë dhe ka shkruar në rrjetin social *Facebook* se ajo ishte “pasojë e orgjisë disamujore të komitëve dhe mosreagimit të autoriteteve ndaj kësaj dukurie”.

Mediat e analizuara kanë reaguar ndryshe për këtë rast - portali online *Vijesti* nuk ka transmetuar përmbajtjen integrale të njoftimit të Rosandiqit, por ka shpjeguar kontekstin dhe ka dhënë informacion se autori do të mbajë përgjegjësi penale për atë që ka thënë. Nga ana tjetër, *CdM* e publikoi në tërësi mesazhin e diskutueshëm me një analizë të përgatitur nga e përditshmja *Pobjeda* me bashkëbisedues nga sektori civil dhe institucionet të cilët dënuan mesazhe të tilla dhe shpjeguan se bëhet fjalë për gjuhë të urrejtjes.

Portali *IN4S* ka publikuar vetëm një deklaratë të Asociacionit të Gazetarëve, e cila beson se deklarata e Dragan Rosandiqit “nuk përmban asgjë fyese apo gjuhë urrejtjeje” dhe ka heshtur për deklaratën e diskutueshme dhe kontekstin në të cilin është vendosur, tragjedinë në Cetinë.

Për këtë rast, portali *RTCG* ka raportuar vetëm përmes njoftimit të Prokurorisë se Rosandiq do të ndiqet për kundërvajtje. Kjo media e ka ilustruar tekstin me komentimin e tij në *Facebook* dhe nuk është marrë me këtë rast në detaje. Prokuroria ka vlerësuar se në këtë rast nuk ka elemente të veprës penale, por ka vendosur që ai të ndiqet për kundërvajtje për sjellje fyese dhe të paturpshme, pra në bazë të nenit 7 të Ligjit për rendin dhe qetësinë publike.

5. RASTI JOKOVIQ - DISKRIMINIMI NDAJ ATYRE QË NUK KANË FËMIJË

Kryetari i Partisë Socialiste Popullore (PSP) dhe zëvendëskryeministri në mandatin teknik, Vladimir Jokoviq, tha në fund të verës, duke folur për deputetët e Malit të Zi Demokratik, se nuk mund të lejohen “njerëz të porealizuar të ushtrjnë pushtetin”. Në një paraqitje televizive, ai ndër të tjera tha se “nuk mund të votohet për dikë që nuk ka fëmijët e tij”.

Mediat e analizuar raportuan ndryshe për këtë deklaratë diskriminuese.¹⁷

Vetëm portali *CdM* tregoi se ishte një “deklaratë skandaloze”. *CdM* publikoi një sërë reagimesh nga partitë politike dhe organizatat joqeveritare që dënuan deklaratën e Jokoviqit përmes pasqyrimint intensiv të këtij rasti. Mirëpo, kjo media ka publikuar në mënyrë integrale, pa ndërhyrje redaksionale, njoftimin e Malit të Zi Demokratik, i cili e quan Jokoviqin “budalla dhe arrogantë”.

Ndonëse portali *Vijesti* e publikoi deklaratën e diskutueshme, kjo media humbi mundësinë t’ua shpjegojë lexuesve kontekstin më të gjerë dhe me një rishikim kritik redaksional t’u tregoi lexuesve se ishte një përmbajtje e papranueshme.

Megjithatë, kjo media ka publikuar një sërë reagimesh nga aktorët politikë dhe shoqërorë dhe në mënyrë indirekte është distancuar nga deklarata e diskutueshme. Portalet *RTCG* dhe *IN4S* nuk e publikuan deklaratën e diskutueshme të Jokoviqit.

Nuk u vu re që mediat e etabluara dhanë një pasqyrë të detajuar të tendencës në rritje të përhapjes së fjalëve të papranueshme dhe as që analizuan pasojat që mund të kenë në shoqëri deklaratat diskriminuese dhe stereotipet gjinore.

5.1. MBËSHTETJE PËR JOKOVIQIN NË KOMENTET E LEXUESVE

Pothuajse nuk kishte gjuhë fyese apo përmbajtje me elemente të gjuhës së urrejtjes në seksionin e komenteve të lexuesve në mediat e etabluara online. Kjo mund të nënkuptojë se administratorët e këtyre mediave kanë filtruar me kujdes komentet për tema të ndjeshme, siç kërkohet nga Ligji për Media.

Megjithatë, në portalin *Vijesti* dhe në portalin *RTCG* janë vërejtur komente individuale që mbësht-

17. Duke përdorur fjalë kyçe të rëndësishme për këtë ngjarje, në këto katër media të analizuar kemi arritur të gjejmë 26 tekste të publikuara në portalin *CdM* 18, në portalin *Vijesti* 5, në *RTCG* 2 dhe një tekst në *IN4S* gjatë 31 gushtit.

esin qëndrimin e Jokoviqit dhe që kontribuojnë gjithashtu në përhapjen e bindjeve diskriminuese. ("Mbështetje për Jokoviqin", "Epo, nëse nuk ke fëmijë, nuk duhet të të japin të drejtosh vendin sepse nuk do të marrësh vendimin e duhur në rast krize nëse nuk ke fëmijët e vet. Ndryshe mendon një burrë pa fëmijë nga një burrë me fëmijë", "Boll me politikën tuaj kulti-multi që çoi në rritje negative dhe në procesin e zhdukjes së njerëzve. Ata që nuk kanë fëmijë duhet të punojnë për atë problem dhe kur ta zgjidhin, le të hyjnë në politikë").

Fyerjet ndaj Jokoviqit ishin të shpeshta në komentet e përdoruesve në llogaritë *Facebook* të portaleve të analizuar *Vijesti online*, *CdM* dhe *IN4S* ("qurrë", "mut", "viç", "budalla", "fundërrri"), ndërsa portalit *RTCG* nuk i ka shpërndarë këto tekste në faqen e tij.

6. ANALIZA E RASTIT – MARSHIMI I KRENARISË SË LGBTQ NË PODGORICË

Gjuha e urrejtjes dhe fyret ndaj anëtarëve të komunitetit *LGBTQ* në Mal të Zi është një nga llojet më të shpeshta të gjuhës së paligjshme dhe të diskutueshme në Mal të Zi, dhe intensifikohet në prag të Marshimit të Krenarisë. Kjo ishte arsyeja për të analizuar mbulimin mediatik të Marshimit të dhjetë, jubilar, të Krenarisë. Sidomos në kuadër të faktit se Marshimit të Krenarisë i ka paraprirë një "lutje për shenjtërinë e martesës dhe ruajtjen e familjes" e organizuar nga Kisha Ortodokse Serbe, e njohur për qëndrimin e saj negativ ndaj këtij komuniteti.

Duke analizuar tekste¹⁸ e publikuara në periudhën nga 1 shtatori deri më 10 tetor në tre mediat më të vizituara online - dy të etabluara (*Vijesti online* dhe *CdM*) dhe një e djathtë (*IN4S*), dhe në portalin *RTCG*, si dhe komentet nga lexuesit dhe përdoruesit e rrjetit social *Facebook*, rezultojë se:

6.1. TITUJ JO ADEKUAT NË PËRMBAJTJE REDAKSIONALE

Mediat e analizuar dallonin në mënyrën se si raportonin për Marshin e Krenarinë në Mal të Zi dhe "lutjen e KOS" dhe qasja e tyre varionte nga përcjellja e deklaratave deri te publikimi i reagi-meve dhe mbështetja për këto ngjarje.

Në përmbajtjen redaksionale të mediave të etabluara, nuk u regjistruan fyerte apo elemente të gjuhës së urrejtjes të krijuara nga vetë mediat apo me burim nga aktorë të tjerë shoqërorë dhe të drejtuar kundër komunitetit *LGBTQ*. Këto media publikuan vazhdimisht deklaratat e aktorëve të

18. Duke përdorur fjalë kyçe të rëndësishme për këto ngjarje, ne gjetëm gjithsej 40 tekste në këto katër media të analizuar. 15 tekste janë publikuar në portalin online *Vijesti*, 15 në portalin *CdM*, nga pesë tekste në portalet *RTCG* dhe *IN4S*, në periudhën nga 1 shtatori deri më 10 tetor.

ndryshëm politikë dhe shoqërorë që organizuan apo përkrahën Marshin e Krenarisë.

Një ton kritik është vërejtur në raportimin e kësaj ngjarje në portalin IN4S. Kjo media e quajti tubimin e komunitetit *LGBTQ* “i ashtuquajtur Marshi i Krenarisë së Malit të Zi” dhe i cilësoi parullat nga ajo ngjarje si “si zakonisht të papërshtatshme”, duke pretenduar se “në Marshin e Krenarisë mbrohen të drejtat e njeriut, kurse të drejtat fetare hiqen me pankartë “Bëni lutje në 4 muret tuaja”.

Sa i përket raportimit për “Lutjen e KOS”, të gjitha mediat e njohura kanë raportuar për mbajtjen e këtij tubimi. Në përmbajtjen e tyre redaksionale nuk kishte fyerje apo elemente të gjuhës së urrejtjes. Mediat e analizuara raportuan reagimet e aktorëve shoqërorë dhe politikë, të cilët nga pikëpamja e mbrojtjes së të drejtave të njeriut dhe të pakicave, e problematizuan këtë tubim dhe deklaratën e kreut të Kishës Ortodokse Serbe se “Marshi i Krenarisë është predikim publik i imoralitetit”.

Portali CdM dënoi gjithashtu mbajtjen e këtij tubimi (“*Dëshpëruese: Ministrat dhe deputetët në lutjen e KOS - luftëtarët për të drejtat e njeriut vetëm në mënyrë deklarative*”) dhe pjesëmarrjen e përfaqësuesve të Qeverisë së Malit të Zi në një ngjarje që promovon kufizimin e të drejtave të njeriut dhe diskriminimin.

Duke raportuar për këtë ngjarje, IN4S shpërndau fyerje ndaj Mitropolitit të Kishës Ortodokse Malazeze, Mihailo Dedeiq. Dedeiq më parë dënoi qëndrimin e KOS ndaj komunitetit *LGBTQ*, duke thënë se “Mitropoliti i KOS Joanikije Miqoviq sulmon pakicat”. IN4S më pas e quajti Dedeiq “drejtor i organizatës joqeveritare KOM dhe lider i personave të maskuar që paraqiten në mënyrë të rreme si priftërinj në Mal të Zi”.

6.2. FYERJE DHE THIRRJE PËR DHUNË NË KOMENTET E LEXUESVE

Në portalet CdM dhe RTCG nuk kemi vërejtur fyerje ndaj komunitetit *LGBTQ* gjatë periudhës së analizuar, çka do të thotë se administratorët kanë filtruar më me kujdes komentet për këtë temë të ndjeshme. Ligji për Media i detyron ata ta bëjnë këtë, e ky detyrim është i paraparë me Kodin e Gazetarëve të Malit të Zi.

Mirëpo, në kundërshtim me Ligjin dhe Kodin, në portalin Vijesti online, janë vërejtur komente individuale të diskutueshme në të cilat kundërshtohen të drejtat dhe liritë e anëtarëve të komunitetit *LGBTQ* (“*Po afrohet fundi i botës*”, “*Është normale se je ajo gjini me të cilën je lindur. Unë mund të ndihem si Superman apo Nikolla Tesla, por më pas do të më çojnë në një çmendinë*”, “*Kuku dhe lele*”, “*Ky është ndikimi malinj i Perëndimit*”). Gjithashtu në portalin IN4S ka pasur komente fyese dhe thirrje për dhunë gjatë Marshit të Krenarisë së Malit të Zi (“*Putin, çfarë po pret*”, “*Nuk është e lehtë sëmuresh nga truri...*”, “*Pas kësaj papastërti, rrugët. ku kaluan, duhet shenjtëruar*”, “*Sëmundje*”), dhe fyerje ndaj Mitropolitit të KOM Mihailo Dedeiq (“*Shporreni këtë qen*”, “*bullar*”, “*hajvan... as nëna jote nuk të do të tillë*”). Administratorët e këtyre mediave nuk kanë administruar në mënyrë adekuate dhe në përputhje me Ligjin dhe Kodin përmbajtjen për këto tema të ndjeshme.

Kohët e fundit mediat në Mal të Zi po aplikojnë praktikën pozitive të heqjes së përkohshme të opsionit të komentimit apo të paramoderimit për disa ngjarje “të ndjeshme”, tragjedi etj. Një praktikë e tillë e mirë mund të bëhet rregull në raportimin e çështjeve të komunitetit *LGBTQ*, duke pasur parasysh cenueshmërinë e këtij grupimi, refuzimin social dhe faktin që anëtarët e tij më së shpeshti janë të ekspozuar ndaj gjuhës së urrejtjes.

6.3. URREJTJE EDHE NE FACEBOOK

Mediat e analizuara filtrojnë në mënyrë të pamjaftueshme komentet në llogaritë e tyre në rrjetin social Facebook dhe kështu u lënë hapësirë përdoruesve që të shpërndajnë fyerje. Kështu, në faqet e *Vijesti online*, *CdM*, *RTCG* dhe *IN4S*, janë vërejtur komente individuale fyese dhe urrejtëse dhe thirrje për dhunë ndaj komunitetit *LGBTQ* (“*Parada e turpit, kurvërisë, shthurjes, Sodomës dhe Gomorës së shekullit 21*”, “*Ju pret ferri*”, “*Të sëmurë*”, “*Më vjen vërtet të rrah dikë*”, “*Blini fëmijëve llastiqe dhe lërinë të godasin*”, “*Dhashtë Zoti, të jetë e fundit për ju*”, “*Godit Putin të gjithë me radhë në perëndim. Londrën, Berlinin dhe... kanë bërë shumë të këqija. Kjo është rrënimi i njerëzimit.*”), dhe fyerje kundër anëtarëve të komuniteteve fetare ortodokse (“*Shëroju mor i mjerë*” dhe “*Dreq zhelan*”, “*Përbindësh të Zotit, pih*”, “*Koka të ziera*”).

KONKLuzionet

Vazhdimi i monitorimit të katër mediave online në Mal të Zi tregoi se nuk ka shembuj të gjuhës fyese, ndezëse dhe të urrejtjes në përbajtjen redaksionale të mediave të njohura. Mirëpo, në portalin e djathtë *IN4S* vërehen shembuj të teksteve apo titujve të teksteve ku janë gjetur elemente të gjuhës së papranueshme.

Ndonëse mediat e etabluara nuk janë burim i gjuhës së urrejtjes dhe gjuhës së diskutueshëm në përbajtjen e tyre redaksionale, ato vazhdojnë t’i qasen kësaj çështjeje në mënyrë selektive dhe në përbajtjen e tyre e vlerësojnë ndryshe paraqitjen e gjuhës së diskutueshme në hapësirën publike. Mungon një dënim kritik, pa dallim, i redaksisë në lidhje me gjuhën e diskutueshme dhe tekstet që do të tregonin për pasojat e dëmshme që ka një gjuhë e tillë për shoqërinë.

Analiza e rasteve të diskutueshme tregoi se ndaj grave dhe pjesëtarëve të komunitetit *LGBTQ* përhapen qëndrime diskriminuese dhe fyerje dhe se rrallë herë media i qaset fenomenologjikisht këtij problemi dhe nxjerr në pah pasojat e dëmshme që ka një gjuhë e tillë për shoqërinë.

Mediat kanë një rol edukativ në sensibilizimin e qytetarëve dhe kanë në dispozicion forma të ndryshme në të cilat mund të vënë në dukje pasojat e dëmshme të retorikës fyese dhe gjuhës së urrejtjes. Nëse shmangin raportimin për gjuhë të diskutueshme ose nëse nuk u japin lexuesve shpjegime dhe fakte shtesë të rëndësishme për t’u kuptuar, media rrezikon të marrë anën e atyre

që përhapin përmbajtje të papranueshme dhe të jenë kanal përmes të cilit do të përhapet më tej.

Me raportimin për tragjedinë në Cetinë, në orët e para pas ngjarjes, mediat e vëzhguara treguan se kanë potencialin për të qenë të besueshëm dhe për të zgjidhur me sukses dilemat etike me të cilat u ballafaquan. Gjithashtu, me këtë shembull, ata treguan se mund të zbatojnë në mënyrë të vazhdueshme rregullat ligjore dhe etike kur bëhet fjalë për moderimin e komenteve të lexuesve, por edhe menaxhimin e komenteve të lexuesve në llogaritë në rrjetet sociale.

Praktika pozitive e çaktivizimit të përkohshëm të opsionit të komentimit ose paramoderimi i komenteve për tema të ndjeshme shoqërore, të cilat sipas redaktorëve mund të shkaktojnë gjuhë urrejtjeje ose komente të tjera të papranueshme, duhet të jetë rregull.

Në lidhje me numrin e komenteve të miratuara të lexuesve në portale, mediat e etabluara po përmirësojnë gradualisht moderimin, por prania e gjuhës së diskutueshme në komente është ende e dukshme. Veçanërisht problematike janë komentet e drejtuara kundër grave të angazhuara në punë publike, personave LGBTQ dhe anëtarëve të popujve pakicë.

Llogaritë e mediave në rrjetet sociale, në të gjitha rastet e analizuara, përveç masakrës së Cetinës, janë të mbushura me fyerje të rënda, sharje dhe gjuhë të diskutueshme. Mediat duhet të konsiderojnë mundësinë e marrjes së përgjegjësisë për përmbajtjen redaksionale në llogaritë e tyre në rrjetet sociale dhe të filtrojnë komentet e përdoruesve me më shumë kujdes. Në këtë mënyrë do të tregonin se janë pengesë për përhapjen e retorikës fyese dhe gjuhës së urrejtjes në komunikimin publik. Përndryshe, ata rrezikojnë të humbasin besueshmërinë dhe të ballafaqohen me sanksione.

LITERATURA DHE BURIMET

REGULATIONS

- Kodi i Gazetarëve të Malit të Zi, në qasshme në: <https://bit.ly/3mZiL7L>
- Kodi Penal i Malit të Zi ("Fletorja Zyrtare e Republikës së Malit të Zi", nr. 070/03, i datës 25 dhjetor 2003, 013/04, i datës 26 shkurt 2004, 047/06 i datës 25 korrik 2006, "Fletorja Zyrtare e Malit të Zi", nr. 040/08 i datës 27.6.2008, 025/10 i datës 5.5.2010, 073/10 i datës 10.12.2010, 032/11 i datës 1.7.2011, 064/11 i datës 29. 12. 2013/2011, 12. 2011. 2013, 056/13 i datës 6. 12. 2013, 014/15 i datës 26. 3. 2015, 042/15 i datës 29. 7. 2015, 058/15 i datës 9. 10/2015, 044/17 i datës 06.07.2017, 049/18 i datës 17.7.2018, 003/20 i datës 23.01.2020, 026/21 i datës 3.8.2021).
- Kushtetuta e Malit të Zi ("Fletorja Zyrtare e Malit të Zi", nr. 001/07 i datës 25 tetor 2007, 038/13 i datës 2 gusht 2013).
- Ligji për Media ("Fletorja Zyrtare e Malit të Zi", nr. 46/2010, 40/2011 – ligji tj., 53/2011, 6/2013, 55/2016, 92/2017 dhe 82/2020 - ligji tj.)
- Ligji për Rendin dhe Qetësinë Publike ("Fletorja Zyrtare e Malit të Zi", nr. 064/11, i datës 29.12.2011, 056/20 i datës 15.06.2020).
- Ligji për Mediat Elektronike ("Fletorja Zyrtare e Malit të Zi", nr. 046/10 i datës 6 gusht 2010, 040/11 i datës 8 gusht 2011, 053/11 i datës 11 nëntor 2011, 006/13 i datës 31 1. 2013/605 i datës 17. 8. 2016, 092/17 i datës 30. 12. 2017).

KËRKIMET, PUBLIKIMET DHE ARTIKUJT

- Baza e të dhënave të mediave të vlerësuara, platforma e verifikimit të informatave, Raskrinkavanje.me. E qasshme në: bit.ly/3h6LaJT
- Bogdanović, Milica, Političko-ekonomske osnove medija i komunikacija u Crnoj Gori koji šire govor mržnje, propagandu, i dezinformacije, Institut za medije Crne Gore, 2020. E qasshme në: bit.ly/3YcEgU3
- Bursać: Abazović je Vučićeva štetočina koja bi da obezglavi Crnu Goru!, CDM, 7. 7. 2022. E qasshme: bit.ly/3CaKZEp
- Da li će ostatak Ekspertskog tima uspjeti da „utiša“ Milov „glas“ – Anetu Spaić?!, IN4S, jul 2022. E qasshme në: bit.ly/3WSN1ks.
- EKSKLUZIVNO: Tei Gorjanc-Prelević smeta Temeljni, ali ne i građevinski ugovor sa SPC u centru Beograda, IN4S, jul 2022. E qasshme në: bit.ly/3YZcg6L.

FYERJET DHE URREJTJA NË MEDIAT MALAZEZE

Pjesa e II-të

Rezultatet e monitorimit gjashtëmujor të
përmbajtjes në mediat online

Osna Gora
Ministërstvo jasne uprave,
dijitalnog društva i medija